

AKDENİZ'DE KORSANLIK VE OSMANLI DENİZ HUKUKU

Giriş

Bu makalede başta Akdeniz olmak üzere devletler arası ilişkilerde donanmaların ve korsanların rolüne dikkat çekilerek Ortadoğu ve Avrupa tarihinin belirleyici unsurlarından olan denizciliğin gelişimi ele alınacaktır. Türklerin Anadolu'ya yerleşmelerinden itibaren denizcilikle olan irtibatları ve bu konuda gerçekleştirdikleri faaliyetler hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra da asıl konumuzu teşkil eden “modern çağlar öncesinde deniz hukuku” tartışılacaktır. İslam Hukuku, Osmanlı deniz hukuku tatbikatı ve Babiâli'nin korsanlığa yaklaşımı da incelenecek hususlar arasındadır. 1815 Viyana Kongresi'nden sonra Avrupa devletler hukuku içinde sistematik hale getirilen deniz hukuku alanındaki belgeler önceki dönemler için tam olarak tespit edilmiş olmaktan hayli uzaktır. Ahidnâmeler, fermanlar, resmi yazışmalar, diplomatik raporlar ve elçilik kayıtlarından derlenen deniz hukuku ile ilgili uygulamalardan tespit edebildiğimiz bazı örnekleri bu makalede sergileyeceğiz. Çeşitli Avrupa devletlerinin, deniz savaşlarının bir parçası olarak gördükleri resmi izinli korsanlığa ışık tutmaya çalışacağız. Hemen itiraf etmek gerekir ki, bu çalışma modern çağların başlarındaki deniz hukuku araştırmalarının önemine dikkat çekmekten ibarettir. Çok daha kapsamlı araştırmalara ihtiyacımız olduğu muhakkaktır.

DENİZCİLİK TARİHİNE GENEL BAKIŞ

Türkler Akdeniz'de

Eski dünyada hâkimiyet, kuvvetli ordular kadar kudretli donanmalara da sahip olmaya dayanıyordu. Türklerin 11. yüzyılın başlarından itibaren yurt tuttıkları Anadolu'yu, Malazgirt zaferinden sonra baştan başa geçip İz-

* Doç. Dr., Çankaya Üniversitesi Öğretim Üyesi.

nik'te Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurduklarını biliyoruz. Bu kadar erken bir dönemden itibaren Türkler denizcilikle de uğraşmaya başladılar. Danişmend Bey'in arkadaşlarından olup 1078'den sonra bir süre Bizans'a esir düşen Çaka Bey ilk Türk denizcilerindendir. İzmir'i zapt ettikten sonra bir donanma inşa ettirerek Ege'de Foça başta olmak üzere bazı kıyı şehirlerinin yanı sıra Midilli, Sakız, Sisam adalarını ele geçirdi. Bizans imparatoru, diplomatik temasları sonucu Çaka Bey'i, Anadolu Selçuklu Sultanı ve damadı Kılıç Aslan'a öldürtmeyi başardı. Ardından 1097'de başlayan Haçlı seferleri sonucu bu şehirler ve adalar Türklerin elinden birer birer alındı.¹

12. yüzyılın başlarında Akdeniz'de hâkimiyet Müslümanların elinden çıkıp Venedik ve Ceneviz gibi deniz devletlerinin eline geçti. Bu devletler özellikle 12. yüzyılda Haçlı ordularını Suriye ve Mısır'a taşıyorlardı. Fakat 1290 yılında son Haçlı kalesi olan Akka düşünce, Papalık yeni bir Haçlı seferi ilan ederek bütün İslam kıyılarına abluka başlatmıştı. 1300'lerden itibaren Menteşe, Aydınoğulları, Saruhan, Karesi gibi Batı Anadolu'daki gazi beylikleri uzun süren bu ablukayı kaldırtmayı başardı. Zaman içinde Osmanlı Beyliği de denizde Haçlılarla mücadeleye katıldı.²

Daha Orhan Gazi zamanında Osmanlı Beyliği'nin bir donanmasının olduğu biliniyor. 1331'de İznik alındığı zaman Gemlik de Osmanlıların eline geçer. Burada bir tersane olduğundan, Bizans tarihlerinde Chios adıyla geçen liman şehrine Gemilik denilmeye başlanır. Burada inşa edilen donanmayla 1333'te İzmit kuşatılır. Güney Marmara'da, Karamürsel ve Kemer'de de Osmanlı tersaneleri vardı. İşte buralarda üslenen Türk korsanları, Marmara Denizi'nden geçen Venedik ve Ceneviz ticaret gemilerini avlıyorlardı. Bunu da Hıristiyan hâkimiyetine karşı bir gaza hareketi olarak telakki ediyorlardı. 1330'larda bu seferler Balkan kıyılarına ulaşıncı, Hıristiyan dünyası tehlikenin büyüklüğü karşısında bir Haçlı ittifakına teşebbüs etti. Ege Denizi'nde Türklere karşı kurulan bu ilk Haçlı ittifakına Papalık'tan başka, Venedik, Bizans, Kıbrıs, Rodos ve Fransa krallığı da katıldı. 1344 seferinde İzmir'in Haçlıların eline düşmesi ve Aydınoğlu Umur Bey'in İzmir'i kurtarmak için 1348'de hisar önünde ölümü, Ege'deki mücadelenin bir safhasını sona erdirmişti. Bundan sonra Osmanlıların Rumeli'ye geçişleri için Gelibolu'nun fethi önem kazanır. 1352'de bir köprü-

başı olarak Tsympe'nin (Çimpe) tutulması, ardından bir depremle yıkılan Gelibolu'nun 1354'te Osmanlı gazileri tarafından ele geçirilmesi, Balkanlar'da yeni bir mücadele başlatır. 1361'de Edirne'nin fethi İstanbul'u doğrudan Türk tehlikesi altında bırakmıştır. Bu dönemde Osmanlılara karşı yapılan genel Haçlı propagandaları, aslında Papalık, Venedik ve Macaristan'ın kendi menfaatlerini kurtarmak çabalarının bir parçasıydı. Venedik, Dalmaçya, Arnavutluk, İyonyen adaları, Mora ve Girit'te kurduğu imparatorluğunu korumak, Macaristan ise Kral Büyük Louis (1342-1382) döneminden başlayarak Tuna'nın her iki tarafında hâkimiyetini sürdürmek için Osmanlı Beyliği'yle mücadeleyi temel siyaset olarak benimsemişlerdi.³

İstanbul'un Türklerin eline geçmesi Avrupa kamuoyunda yeni bir şok dalgası yaratmıştı. Doğu Roma'nın çöküşüyle beraber Fatih'in ilk hedef olarak Karadeniz ve Ege hâkimiyeti için donanmalarını harekete geçirdiğini görüyorlardı. Gerçekten, Osmanlı donanması 1454'te Karadeniz, 1455 yazında ise Ege sularına açıldı.⁴ İstanbul'un Türklerin eline geçmesi, bölgedeki adalar halkı üzerinde de esash bir korku yaratmıştı. Küçük adalarda yaşayan halk akın akın daha büyük adalara göç etmeye başladı.⁵

Fatih Sultan Mehmed, Akdeniz'in doğusunda hâkimiyet sağlamak için bu denize giden yol üzerindeki adaları önce hâkimiyeti altına almaya, sonra da topraklarına katmaya çalıştı. Çanakkale Boğazı'na ve Türk sahillerine en yakın olanlardan başlayarak adım adım daha uzaktaki adalara nüfuz etmeye çalıştı. Bu suretle yabancılara sığınacak bir yer bırakmıyor, bir taraftan Türk sahillerine yapılacak korsanlık hareketlerini önlerken, diğer taraftan da bölgedeki ticareti ele almış oluyordu. Ege Denizi üzerindeki adaların bir kısmı Venedik ve Cenevizlilere, bir kısmı da Bizans'a aitti. İstanbul'un fethinden hemen sonra harekete geçen Fatih, Bizans'a ait olan bu adaların kendi idaresine geçmesini istiyordu. Çanakkale Boğazı'nın ağzındaki adalardan başlayarak Ege Denizi içlerine doğru ilerliyordu. Bu denizde iki istikamet tayin etti. Bunlardan birincisi onu İtalya'ya götürecekti. İkinci yol ise Anadolu sahilleri yakınından geçiyordu. Birinci yol üzerindeki adaların bir kısmını teker teker ele geçirdikten sonra İtalya'ya asker çıkardı. İkinci yol üzerindeki adaları ise haraca bağlayarak veya ilhak ederek Rodos'a kadar ulaştı.⁶ Bu hızlı ilerleme karşısında 1456'da Papalık derhal

bir Haçlı donanmasını harekete geçirdi. Rodos, Haçlı Avrupası'nın bir ileri karakolu durumundaydı. Bundan sonra da Roma Papaları, Fatih'in ölümüne kadar Avrupa'da Haçlı donanmaları teşebbüsünden vazgeçmediler. İlki 1456'da, ikincisi 1472'de olmak üzere iki Haçlı donanması ile çarpışmaların yanı sıra 1463-1479 arasındaki uzun Osmanlı-Venedik savaşını da eklememiz gerekiyor. Özetle, Fatih 1456'dan 1479'a kadar sürekli olarak Hıristiyan Avrupa'nın donanmalarıyla mücadele halindedir. İstanbul'un fethinden sonra Batılılar, Haçlı seferlerini Hıristiyan dünyasının Türklere karşı savunması şeklinde algılayacaklardır.⁷

Fatih'in Ege Denizi'ni kontrol etme çabalarına rağmen, henüz kudretli bir Osmanlı donanmasının varlığından söz edilemez. Bir kara devleti olarak ilerleyişini sürdüren Osmanlı Devleti için bir deniz stratejisinin önemini açıkça idrak eden ilk Sultan II. Bayezid olmuştu. Fatih zamanında denizde elde edilen başarılar, aslında kara ordusunun kudretiyle denge leniyordu. Donanma da seferlerde nakliye ve kıyıları himaye fonksiyonundan öteye gidemiyordu.⁸ Bayezid, açık denizlere hâkim bir deniz gücü olmadıkça bu ilerlemenin sürdürülemeyeceğini kavramıştı. Bunun için ilk büyük hedef Kıbrıs adası idi. Karayolu ticaretinin kârlılığını kaybetmesi sonucu Venedik de deniz gücüne daha fazla önem vermeye başlamıştı. Kardeşi Cem'in rehine tutulması Bayezid'i siyasi olarak eli kolu bağlı kılıyordu. Nitekim ondan kurtulur kurtulmaz deniz faaliyetlerini de hızlandırdı. Devrin en büyük denizcisi ve korsan Kemal Reis'i 1495'te devlet hizmetine aldı. Venedik'e karşı yürüttüğü deniz siyaseti, aynı zamanda İspanya'yı da İtalya-Malta hattının batısında sınırlandırmayı hedefliyordu.⁹

Kanuni döneminde Batı'yla Osmanlı arasında tekrar çetin bir mücadele başlamıştı. Osmanlı Divan'ında, Habsburglara karşı savaşın Akdeniz'de mi, yoksa orta Avrupa cephesinde mi yapılmasının daha iyi olacağı tartışılmış ve önce Habsburg himayesindeki Macaristan'a büyük bir sefer düzenlenmesine karar verilmişti. 1526 Mohaç Seferi'nden sonra da Osmanlı Devleti'nin, Habsburglara karşı millî devletlerin mücadelesinin kendisine hazırladığı imkânları iyi değerlendirdiğini görüyoruz. Bu tavır, Osmanlıların yüzyıllarca Avrupa'da izledikleri siyasetin temel prensibini oluşturacaktır. Avrupa'yı tek elde toplamak isteyen büyük bir güce karşı, Os-

manlılar daima rakip devletleri destekleme politikasını güdeceklerdir. Fransa ile başlayıp filen bir ittifak halini alan ilişkiler, Osmanlı Devleti'nin Avrupa siyasetinin de temel taşı olacaktır. 1525-1555 döneminde V. Carlos'un imparatorluğuna karşı Fransa, Osmanlı Devleti'nin desteğini yanına alarak denge sağlamaya çalışacaktır.¹⁰

Cezayir'de bir devlet kurmayı başaran ünlü korsan Barbaros Hayreddin'in Osmanlı hizmetine girmesi Akdeniz'de yeni bir dönemi başlatır. 1538 Preveze Zaferi'nden sonra artık Osmanlı gerçek bir deniz gücüdür. Piri Reis'in hazırladığı *Kitâb-ı Bahriye*,¹¹ yükselen Osmanlı denizciliğinin bir nevi habercisidir. Eserde, Çanakkale Boğazı'ndan itibaren Cebelitarık'a kadar bütün Akdeniz limanları ve ikmal yolları tasvir edilmektedir.¹² Bu dönemde Osmanlı deniz üsleri şunlardır:

- İstanbul'da Kasımpaşa'daki büyük donanma
- Gelibolu donanması,
- Arnavutluk'ta Avlona'da, Adriyatik Denizi'ndeki donanma ve korsanlar,
- Mısır ve Suriye'yi koruyan İskenderiye donanması,
- Hint Okyanusu'nda faaliyet gösteren Kızıldeniz'deki Süveyş donanması
- Batı Akdeniz'de Tunus, Cezayir ve Trablusgarb Beylerbeyliklerine bağlı korsan donanmaları.¹³

1571 İnebahtı (Lepanto) mağlubiyetine kadar Akdeniz'de Osmanlı filoları bir taraftan sahilleri muhafaza için devriye gezecek, diğer taraftan da düşmanlarına korku salacaktır. İnebahtı Deniz Muharebesi'ndeki muazzam kayıplara¹⁴ rağmen ertesi yıl Osmanlı donanmasının yeniden inşa edilerek Akdeniz'e açılması Haçlı ittifakının planlarını altüst etti. 1573'te Osmanlı diplomasisi Venedik'i ittifaktan ayırmayı başardı. 1574'te ise Tunus İspanyollardan geri alındı. Osmanlı hâkimiyeti Kuzey Afrika'da Fas kıyılarına kadar uzanmıştı. Fakat İnebahtı'daki travma atlatılmış değildi. İnebahtı muharebesinin Osmanlı tarihlerindeki adı "Sıngın Donanma"dır. Bundan sonra Babıâli İspanya'yla doğrudan bir çatışmaya girmekten kaçı-

nacaktır. Üstelik 1578'de mütareke imzalayarak İran cephesine ağırlık verecek ve uzun yıllar bu savaştan kendini kurtaramayacaktır. İran cephesini, 13 yıl sürecek olan Osmanlı-Avusturya savaşları takip eder. Bu savaşlar bittiğinde artık okyanusların olduğu kadar Akdeniz'in de hâkimleri Hollanda ve İngiliz kalyonlarıdır.

AKDENİZ'DE KORSANLIĞIN YAYILMASI

Akdeniz'de korsanlık çok eski tarihlere kadar uzanır. Korsanlık aslında meşru bir savaş şeklidir ve kendine ait bir hukuku vardır; ya resmen harp ilanıyla, ya da resmi otoriteler tarafından verilen bir mektup, pasaport, izin belgesi veya talimatla sürdürülür. İspanyollar 16. yüzyılda Akdeniz'de Cezayir korsanlarından¹⁵ ve Atlantik'te Fransız, İngiliz ve Hollanda haydutlarından¹⁶ bahsederler. Osmanlı-İspanya arasındaki 1578 tarihli mütarekenin ilerleyen yıllarda uzatılması, Akdeniz'de donanmalar arası savaşa ara verdirecektir. Bunun yerini korsanlar tarafından yürütülen gayriresmi mücadeleler alır. Artık savaş başkentleri İstanbul, Madrid ve Messina değil, Cezayir, Malta, Leghorn ve Pisa'dır.¹⁷

Tudorlar döneminden itibaren, Avrupa'daki hükümdarlar devlete ait gemilere ve denizcilik teşkilatlarına sahip olmalarına rağmen, kendi tebaalarına düşmanın ticaretine sekte vurmak üzere onların gemilerini avlama izni vermekte bir sakınca görmüyorlardı. Bu uygulama o kadar yaygınlaştı ve her türlü ticarete o kadar zarar vermeye başladı ki, yapılan anlaşmalara, hükümdarların illegal deniz haydutluğunu önlemek üzere, ruhsat verecekleri korsanlardan yüklü miktarlarda depozito alma şartı konmaya başlandı. Ayrıca korsanların ganimetleri bağlı buldukları limana getirip mahkemeye kaydettirmeleri istenmeye başlandı. Buna rağmen istismarların önüne geçilemiyordu. Mahkeme formaliteleriyle uğraşmak istemeyen ve ganimetten pay vermek istemeyen korsanlar zapt ettikleri gemileri batırıyor, mürettebatını ıssız yerlerde karaya çıkarıyor ve ganimeti de saklıyorlardı. Bu tür uygulamalara son vermek isteyen İngiltere ve Fransa arasında 1677'de imzalanan bir anlaşmayla korsanların ele geçirdikleri gemi mürettebatına kötü muamele etmeleri, işkence yapmaları yasaklanıyordu.¹⁸

İngiliz Korsanlığı

Osmanlı ordularının Avusturya cephesinde uzun yıllar süren savaşları esnasında (1593-1606) donanmaya yeterince önem verilememişti. İşte bu dönemde Akdeniz'de İngiliz korsanlığının had safhaya ulaştığını görüyoruz. 16. yüzyılın sonlarına doğru İngiliz korsanları Atlantik'te Amerika'dan altın ve gümüş getiren İspanyol gemilerine musallat oluyordu. İngiliz korsanlarının efsane ismi Kaptan Francis Drake¹⁹ idi. Kraliçe Elizabeth'ten aldığı izinle Karayibler'e uzanan Kaptan Drake, New Cartagena'ya kadar ilerleyip sırayla her kasabadan para toplamakta, direnenleri ise yakıp yıkmakta ve ağır tazminatlar yüklemekteydi.²⁰ Drake, Cape Verde adalarına hücum ettikten sonra, yeni dünyanın en büyük ve en zengin şehri olan Cartagena'ya ele geçirip yaktı. İngiltere'ye döndüğünde 60.000 pound (£) değerinde ganimet getirdi. Drake'in bu seferleri Avrupa'da büyük yankı uyandırdı ve Drake, Protestan davasının kahramanı olarak görülmeye başlandı.²¹ Cartagena'nın yakılıp yağmalanması ve İspanyol ticaretine indirilen ağır darbeler üzerine II. Philip İngiltere işgaline kesin olarak karar verdi.

Armada 1587 yazında denize açılacak şekilde hazırlıklara başlamıştı. Kendisine ulaşan raporlarla durumdan haberdar olan devlet bakanı Francis Walsingham,²² Elizabeth'e, Kaptan Drake'i Cadiz'e göndererek, onlar hareket etmeden önce İspanyol nakliye gemilerini yakmasını empoze etti. Drake ve Walsingham bu harekâtın bütün ayrıntılarını büyük bir gizlilik içinde hazırladılar. O kadar ki İngiliz elçilerine bile haber verilmemişti.²³ 1587 Nisan'ında, Karayibler'deki yağma seferinden dönen Kaptan Drake, 25'i kalyon olmak üzere yüze yakın gemiyle Cadiz limanına taarruz etti. Limandaki gemileri götüremeyeceğinden, Drake 22 İspanyol gemisini topa tuttu. Bu gemiler Armada'nın can damarını oluşturuyordu.²⁴ Venedik balyosu "Drake'in İspanyol sahillerine verdiği zarar o kadar büyüktü ki" diyor, "İspanya kralının kazanacağı parlak zafer, zararın yarısını bile karşılayamayacaktır." Bu sefer, küçük fakat iyi idare edilen bir donanmanın az sayıda çıkartma birliğiyle ve iyi bir zamanlamayla, büyük bir kuvveti nasıl alt ettiğine örnek oluşturur.²⁵

İspanyol Armadası'nı karşılarken İngiltere'ye zaferi Kaptan Drake'in taktikleri kazandırmıştır. Drake'in, filosunu hava şartları ne olursa ol-

sun denizde tutabilecek tecrübesi, hiç kimsenin cesaret edemeyeceği taktikler içeriyordu. Toplanan harp meclisinde, donanma komutanı Howard, Drake'in planlarına sürekli itiraz etti, fakat sonunda Elizabeth'i ikna etti. Açıkta beklenecek, Lizbon'a değil, limandan çıkınca doğrudan Armada'ya saldırılacaktı.⁴⁶ Bu plana göre hareket edilmedi, fakat Calais'da farklı bir tarruz gerçekleştirildi. Gece Armada üzerine yollanan ateş gemileri, İspanyol gemilerini panik içinde halatlarını keserek yelken açmaya zorladı. Sonrası malum: fırtına çıktığında çapaları olmayan gemiler ne bir limana sığınabiliyor, ne tekrar bir araya toplanabiliyorlardı. Armada'nın yarısı İngiliz sahillerinde kayalara çarpa çarpa parçalandı.

1580'de Osmanlı padişahından aldıkları ahitnameye⁴⁷ istinaden Akdeniz sularında serbestçe dolaşmaya başlayan İngiliz kalyonları ticaret gemilerinin korkulu rüyası haline gelmişti. Bu durumdan en çok Venedik ticareti etkileniyordu. İstanbul'daki Venedik balyosu Agostino Nani'nin 23 Kasım 1600 tarihli raporunda, İngiliz elçisinin kendisine, "aslında kraliçenin⁴⁸ İngiliz Levant ticaretinin zarar göreceği kaygısıyla Akdeniz'deki korsanlığı engelleme niyetinde olduğunu" söylediği belirtiliyor. Balyos cevabında zaten İngilizlerin kayda değer bir ticaret hacmi bulunmadığını, tepeden tırnağa silahlandırıp erzak ve mühimmatla doldurdukları gemilerle asıl maksatlarının açık denizde haydutluk yapmak olduğunu ifade etmektedir.⁴⁹ İngiliz korsanlığı 1588'de İngiltere'yi işgale giden İspanyol Armada'sının fırtınada İngiliz sahillerinde kayalarda parçalanmasının ardından artmıştı.⁵⁰ Amerikan kolonilerinden gelen İspanyol gemilerinden elde edilen altın ve gümüşten oluşan muazzam ganimet bütün gemicileri büyülemekteydi. Böylece Akdeniz'de de korsanlığı denemeye koyuldular. İspanya ile savaş hali, İngiliz gemicilerin Cebelitarık'ı geçmelerine meşruiyet kazandırıyor. Fakat çok geçmeden İspanyol, Venedik, hatta Türk gemilerini vurmaya başladılar.⁵¹ 16. yüzyılın sonuna gelindiğinde kapitülasyonların üzerinden 20 yıl geçmesine rağmen İngiliz gemileri, getirdikleri malların kalitesinden çok, korsanlıklarıyla şöhret bulmuşlardı. İlk yıllarda Venedikliler İngilizleri ticari rakip olarak görmüyorlardı. İstanbul'daki Venedik balyosu Giovanni Francesco Moresini gelişmeleri Doç ve Senato'ya şöyle rapor eder:

Bütün bir yıl boyunca limana sadece bir İngiliz gemisi geldi. O kadar küçüktü ki bir Venedik gemisinin ancak altıda biri kadar yük taşıyordu. Asıl maksatlarının dönüş yolunda korsanlık yapmak olduğu, üzerinde maldan çok silah ve top bulunduğu belliydi.⁵²

Osmanlıların önce İran'a, ardından da Avusturya'ya karşı yürüttükleri uzun savaşlar⁵³ Levant ticaretinde bir düşüş yaratmıştı. Levant ticareti Doğu Hindistan kumpanyasına göre daha az kâr bırakıyordu. İngiliz elçisinin maaşı ve padişah başta olmak üzere vezirler ile Osmanlı bürokrasisine dağıtılan hediyeler Levant kumpanyası -dolayısıyla şirket hissedarları- tarafından ödendiğinden ilave masraflar çıkarıyordu. Venedik balyosu Agostino Nani'nin 3 Aralık 1600 tarihli raporuna göre İngilizler Levant ticaretini tamamen terk edip Hindistan'a yoğunlaşmayı düşünüyorlardı.⁵⁴ Bu sırada İstanbul'da Osmanlı hükümeti içinde İngilizlerle ilişkileri tamamen kesme taraftarları bulunuyordu. Sadaret Kaymakamı Ahmed Paşa, Kaptan-ı Derya Cığalazade Sinan Paşa ve kazasker bu konuyu Fransız elçisi François Savary de Brèves ile müzakere ettiler. Bu grup İngiliz gemilerini Akdeniz'den atmakla kalmayıp siyasi ittifakı da sona erdirmek istiyorlardı. Onlara göre Osmanlı-İngiliz ittifakı kraliçeyi İspanya ile husumet içinde tutmak için gerekiyordu. Şimdi kraliçe İspanya kralıyla barış imzalamak üzere olduğundan, İngiltere ile ittifakı sürdürmenin hiçbir faydası olmayacaktı.⁵⁵ İngilizlerle dostluğu bozma müzakereleri 1606'ya kadar sürdü. Hem Sultan I. Ahmed, hem de vezirler İngiliz gemilerinin korsanlıktan vazgeçmemeleri sebebiyle ahitnamelerinin ilgası taraftarı iken Hoca Sadeddin Efendi ve Haydar Paşa bu fikre karşı çıkıyorlardı.⁵⁶ Zitvatorok Antlaşması ile son bulan Avusturya harbinin Osmanlı Devleti'ni temellerinden sarsması üzerine İngilizlerle ilişkileri kesmek gibi marjinal bir düşünceden vazgeçilecektir.

Hollanda Korsanlığı

1400'lerden beri Kuzey Denizi'nde faaliyet gösteren Hollandalı korsanlar, 1568'den itibaren II. Philip'in, İspanya'ya bağlı olan Hollanda idaresine doğrudan müdahalesinin ardından isyancılarla birlikte hareket et-

meye başladılar. Bu korsanlar Kuzey Denizi'nde ve Manş Denizi'nde isyancıların lideri olan Orange Prensi William'ın mührünü taşıyan belgelerle İspanyol gemilerini vuruyorlardı. Prens William, İspanyol kuvvetlerine karşı yürüttüğü mücadeleyi 1569'da Fransa'da Protestan Huguenot'larla irtibat halinde sürdürüyordu. Prens William, Fransız Huguenot lideri Coligny'nin tavsiyesiyle kuzey Hollanda'da teşkilatlanan ve İspanyol gemilerini avlayarak geçinen korsanları himayesine aldı. William korsanlara verdiği korsanlık yetki belgesi karşılığında, elde edilen ganimetlerden belli bir pay alacaktı.³⁷ Prens William tarafından verilen ruhsatnameler sadece denizlerde değil, nehirlerde de korsanlık yapma müsaadesi sağlıyordu. Bu ruhsatnameler korsanlar için hayati ehemmiyeti haizdi, çünkü bu sayede Kraliçe Elizabeth'ten limanlarını üs olarak kullanma müsaadesi alıyorlardı. Zamanla ruhsatlı korsanlıkla haydutluk arasında fark gözetmemeye ve hatta İngiliz gemilerine saldırmaya başladıklarından Elizabeth 1572'de bunların İngiliz limanlarından çıkarılmasını emretti. Artık bütün limanlar yüzlerine kapanmıştı. 1 Nisan'da küçük bir liman şehri olan Den Briel'e (Brill) geldiklerinde bütün İspanyol kuvvetlerinin isyancılar üzerine sevk edildiğini gördüklerinden hemen şehri ele geçirdiler.³⁸ İlginçtir, isyancıların bu gayri resmi denizcilerinin sloganı "*liever Turks dan Paaps*" idi.³⁹ Gemilerinde asılı kırmızı kumaştan bayrak ve flamalarının ve şapkalarının üzerinde hilal bulunuyordu.

İspanyol idaresine karşı alınan ilk galibiyet bu korsanların Brill liman şehri ele geçirmeleridir.⁴⁰ 12 Yıl Mütarekesi'nden⁴¹ önce kasaba idareleri ve ya amirallikler, talep eden gemi sahiplerine, belli bir bölgede korsanlık yapma izni veren belgeler⁴² dağıtıyorlardı. Savaş sırasında İspanya'nın servetine zarar veren korsanlık Hollanda hukukuna göre meşru kabul ediliyordu. Hükümetler zamanla bu tür korsanlığı kontrol altına almak için bazı teşebbüslerde bulundular. 1605'te yayınlanan bir emirle bu izin belgelerinin kaydedilmesi şartı getirildi. Ertesi yıl 20. 000 florin depozito karşılığı yeni belge verilmesi kararlaştırıldı. Mütareke bütün bu resmi faaliyetlere son verdi. Bu yağmacılar⁴³ sarhoş ve kumarbazdılar. Hayatları çoğu zaman ya boğazları kesilerek, ya da bir ipin ucunda sallandırılarak son bulurdu. Bütün ticaret gemileri, hangi bayrağı taşırsa taşırsınlar, onların hedefiydi.⁴⁴

Osmanlı Korsanları

17. ve 18. yüzyıllarda Kuzey Afrika korsanları Cezayir, Salee, Tunus ve Trablusgarb limanlarında üslenmişlerdi. Avrupa'dan da ünlü gemiciler gelip bunların yanında korsanlık yapıyorlardı. 1625'te 60 kadar Hollandalı kaptanın Cezayir korsanlarıyla birlikte yelken açtığı biliniyor.⁴⁵ 1600 yılından itibaren Kuzey Afrika'da yerleşen bazı Hollandalılar Müslüman adları alarak yerli korsanlarla birlikte ganimet topluyorlardı. Mesela meşhur Murat Reis aslında Haarlemli Jan Janszen, Süleyman Reis Rotterdamlı Jacob de Hoereward'dır. Yine Süleyman Reis adıyla yelken açan ve fazla bilinmeyen Veenboer ise 1620'de bir Hıristiyan gemisine saldırırken öldürülmüştür.⁴⁶

Yine aslen İngiliz bir korsan olup Müslüman⁴⁷ olan ünlü Osman Dayı, Tunus'tan Babiâli'ye mektup göndererek her biri 150 *blackamour harquebusser* ve 40 top taşıyan altı *burton*⁴⁸ donattığını ve bunları Üstâd-ı Âzam'ın⁴⁹ gemileriyle savaşmak üzere Sethelia Körfezi'ne ve Kıbrıs açıklarına gönderdiğini bildirir. Haberi aldığıında çok memnun olan Kaptan Paşa derhal Tunus'a Osman Dayı'ya bir mektup yazar. Altı geminin kaptanlarına da hilatlar gönderir. Bu suretle -padişahın himayesinde olduklarından- bu gemiler bütün Osmanlı limanlarına serbestçe girebileceklerdir.⁵⁰

Osmanlı korsanlığı deyince hemen akla Cezayir, Tunus ve Trablusgarb gelir. Osmanlılar daha Yavuz Sultan Selim zamanında İslam dünyasında hâkimiyet kurduktan hemen sonra Avrupa'ya yönelmek niyetindeydi.⁵¹ Sultan Selim bunun için gemi inşa faaliyetine de başladı, fakat ömrü vefa etmedi. Avrupa harekâtından önce denizlere de hâkim olmanın lüzumu açıkça ortaya çıkmıştı. Kemalpaşazade, Yavuz'a "*öyle bir şehirde oturuyorsunuz ki, anın velînîmeti denizdir ve deniz feth olunmadıkça ve İstanbul'a gemi gelmedikçe İstanbul mamur olmaz*" diyordu. Akdeniz hâkimiyeti, tarihi olarak cihan hâkimiyetinin en önemli vasıflarındandır. Öyle ki, Romalılarda Akdeniz'in adı *Mare Nostrum*'dur (Bizim Deniz).⁵²

Yukarıda bahsedildiği üzere Cezayir’de müstakil bir devlet kuran Hızır Hayreddin’in Osmanlı hizmetine girmesi Akdeniz’de yeni bir dönemi başlatır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde Yavuz’un hedefleri gerçekleşektir. Barbaros Hayreddin’in Osmanlı Kaptan-ı Deryası olarak 1538 Preveze Zaferi ve 1541’de İspanya’ya karşı düzenlenen Fransızlarla müşterek deniz hareketi Akdeniz’deki Osmanlı hâkimiyetinin en açık işaretleridir.⁵³ Bundan sonra Osmanlı bahriyesinde sık sık korsanlıktan yetişme kaptanıderyalar görülecektir.⁵⁴ 1571 İnebahtı felaketinin sorumlusu, serdar tayin edilen ve denizcilikle alakası olmayan Müezzinzade Ali Paşa’dır. Muharebe sonunda donanma mahvolmuşken Uluç Ali Paşa⁵⁵ 30 kadar gemiyle kurtulup İstanbul’a döner ve o makamda ölünceye kadar kalacağı kaptanıderyalığa tayin edilir. Bundan sonra deniz harekâtlarında sürekli olarak korsanlara danışılmasının tembihlendiği görülecektir. Bu husus Kâtip Çelebi’nin *Tuhfetü’l-Kıbar*’ında öğütler kısmının hemen başında yer alır:

- Birinci öğüt budur ki, kapudan kendi korsan değil ise ve deniz savaşı üzerinde korsanlarla danışık edüb dinleye. Yalnız kendi bildiğine gidenler çoğu pişman olagelmüşlerdir.
- Sekizinci öğüt budur ki, başarda reisleri Cezayir’e ve denizde nice yıllar gezmiş korsanlık etmiş ola. Zira donanmanın yürümesi ve durması ona bağlıdır.
- Dokuzuncu öğüt budur ki, donanma giderken başarda kürekçileri kartal kanadı çekeler. Yani yap yap çeküb ayak ayak gideler, süratle ulak gemisi gibi gitmeye. Meşhurdur ki, İspanya kapudanlarını “sizin gemileriniz yüğrük değildir” diye taş atınca beri yandan bilir korsanlar “bizim gemilerimiz kaçanı kovmaz, kovandan kaçmaz gemilerdir” diye karşılık verüb susturmuşlardır.⁵⁶

17. yüzyılın başlarından itibaren artan İngiliz ve Hollanda korsanlığının yanı sıra, resmen olmasa bile dolaylı olarak İspanya’ya karşı sürdürülen mücadelenin stratejik unsuru Mağrib korsanlarıydı.⁵⁷ I. Ahmed tarafından yenilenen ve ilk defa verilen ahitnamelerde, Kuzey Afrika eyaletleri için daha öncekilerde rastlanmayan yeni bir sıfat eklenir: *Darü’l-cihâd*:

- Ben ki ... dârü’l- hilâfe ve dârü’l-cihâd Tunus ve Halkü’l-vâd ve Trablusgarb ... padişâhı Sultan Ahmed Han’ım.⁵⁸
- Ben ki ... dârü’l-cihâd Cezâyir ve Tunus ve Halkü’l-vâd ve Trablusgarb ... padişâhı Sultan Mehmed Han’ım.⁵⁹
- Ben ki ... dârü’l-cihâd Tunus ve Trablusgarb ve Cezâyir-i Garb vi layetleriniñ ve Akdeñiz ve Karadeñiz ve nice memâlik ve cezâyiri ve benâdir ve me’âbiriñ ve kabâyil ü ‘aşâyiriñ ve nice kerre yüzbir ‘asâkir-i nusret-meâsiriñ pâdişâh-i ma’delet-penâhı ve şehinşâh-nusret-destgâhı, mazhar-i ‘inâyeti’s-sermediyye muhsin-i âyâtü’l-milleti’l-Muhammediyye Sultan Ahmed Han’ım.⁶⁰

İngiltere, Hollanda örneklerinde olduğu üzere Cezayir, Tunus ve Trablusgarb’da üslenen Mağrib korsanlarına da Osmanlı hükümeti tarafından zımnen izin verilmiş oluyordu. Bu izin uluslararası hukukun temel kaynaklarından olan ahitnamelerde açıkça yer almaktadır. Tabiatıyla bu izin, ihsan⁶¹ edilen ahitnamelerle Darü’l-ahd statüsüne giren devlet vatandaşları için değil, ahitnamesi olmayıp Darü’l-harb olarak kalan ülke tebaası ve gemileri içindi.

Cezayir korsanları asırlarca denizlerde korku salmış, korsanlıktan yetişme reisler Osmanlı donanmalarının bel kemiğini oluşturmuştur. Bu korsanlar 16. yüzyılın önemli entelektüellerinden, tarihçi Gelibolulu Mustafa Âli’nin eserine de konu olmuştur:

Derya yüzünün levendleri Trablusgarb ve Cezayir-i Garb semtinün mellâhin-i gâret-pesendleri ki ekseriya Kaz Dağı Etrâkinden zuhûr ederler. Evvelâ beş-on kişi ittifak eder, küffârın harac-güzârın taht-ı temellükündeki sandalların biriciğini basub içine koyulub adalar arasında gider; yani ki gâret-i emvâl ve kat-ı ensâl ve tahsîl-i ricâl tek-mil-i âlât-ı ceng ü cidâl mühimmâtına ol sandalla ibtidâ ederler. Re-âyâdan olan gemici zimmîleri bend edüb küreğe koşarlar. Zu’mlarınca evvelâ forsaya mâlik olurlar. Ba’demâ gözlerine yeğdirdükleri recber gemilerini basub gınâ semtine dahî sâlik olurlar. Hâlâ ki dîn ü İslâm yakasını biragurdu terk etmezler. İnâd etmeyüb kâsibin ve

mellâhine kılıç çekmezler. ... Pes giderek ol sandal kendüleri götürmez olur. Yani tahammül etdikleri günah yükleri bâr-i girân idüğü ta'ayyün bulur. Bu kere bir firkatacığa himmet ederler. Bu tedric ile ber-vech-i terakki cemiyet ederler. ... akabince yât ü yerâğ ve silâh ü âlât kısmında ve bir kalyata binasına, meselâ kadirgadan küçürek ve firkatadan büyücek bir sefine bahâsına yetecek nükûd cinsindeki temevvül ve gınâları mukarrer olur. Gâh olur ki Mora kıyılarında ve Ayamavra sahilinde ol semtin kapudanlarından birine istinâd ile muradca bir gemi yaparlar, veyâhud bir hazırını bulub iştirâ kılurlar. Ammâ gâh olur ki ol kapudanlara inanmaz, çekilüb Susam adasına varurlar, veya onun emsâli bir ağaçlu cezîrede pinhân olurlar. Hezâr havf ü ihtiyât ile bir gemi peyda kılurlar. Tamam olduğu gibi içine katılurlar. Çekilüb Cezayir-i Garb semtinde kışlayan levend kapudanlarına vâsıl olurlar. Arz-ı pişkeş ve ubûdiyet ile anlara intisâb şerefini bulurlar. Pes bu mertebeden sonra Müslimîn ve tüccara ve küffâr-ı harac-güzâra taarruz etmezler. Cihâd ü gazâ a'mâlî cezâyirinden bir kadem taşra gitmezler. Hatta evvelki günahlarına tevbeler eylerler. Bir vakit namazlarını kazaya komayub salâh ü diyânet-i pişivâ edinürler. Felâ cerem, gerek Hayreddin Paşa ve Yahya Paşa ve Turgudca hep bu tarik ile peydâ olmuşlardır.⁶²

Barbaros Kardeşlerin Tunus Sultanına Tabiiyeti

Baba Oruç ile Hızır Reis korsanlığa başladıktan sonra Tunus'a yerleşmeye karar verdiler. O zamana kadar Tunus Sultanı'nın denizde ele geçen her şeyi gaspla aldığı bildiklerinden ağır hediyelerle onun huzuruna çıkıp hediyelerini takdim ederek kendilerine bir yer talep ettiler. Sultan onlara deniz tarafındaki *Halkû'l-Va'd* (La Goletta) kalesini verdikten sonra aralarında bir anlaşma yaptılar. Buna göre Baba Oruç ve Hızır kardeşler ganimet malından her ne getirirlerse Şer'î hukuka göre beşte birini Tunus sultanına vereceklerdi.⁶³ O sene kalede kışlayan Barbaros kardeşler 1513 yazında denize açılarak çuha yüklü bir Ceneviz kalyonunu ve ardından buğday yüklü başka bir gemiyi ele geçirerek yükleriyle beraber Tunus'a getirdiler. Ganimetin beşte biri Sultana yollandıktan sonra fukaraya, şeyhlere

verilip kaptanlık ve reislik hisseleri ayrıldı. Bu seferden gazilerin her birine dörder top çuha, 100 arşın bez ve 9 altın pay düşmüştü.⁶⁴

Baba Oruç ve Hızır Reisler 1515 yazında sefere çıktıklarında yanlarında kendilerine ait 7 ve iltihak eden leventlere ait 7 olmak üzere 14 çekirdi vardı. O sene çok sayıda gemi zapt ettiler ve elde ettikleri ganimetle Tunus'a döndüler. Ganimetin beşte biri mutat üzere Tunus Sultanına verilip kalanı gaziler arasında taksim edildi.⁶⁵

Esirler Hakkında Fetva (İspanyol Kaptanların İadesi)

İspanyolların Cezayir'i Hızır Bey elinden kurtarmak için yaptıkları harekât mağlubiyetle sonuçlanmış ve sayısız İspanyol, Müslümanların eline geçmişti. Sayıları o kadar çoktu ki, bir gün bunlardan 500 kadarı isyan ederek kaçmaya başladılar. Yapılan hücumda esirlerin çoğu öldü. İspanyollar kalan esirleri kurtarmak için ne kadar fidye istediklerini öğrenmek üzere Hızır Bey'e müracaat ettiler. Sadece 36 kaptan için 120.000 altın bedel üzerine anlaşma sağlandı. Bir süre sonra İspanyollar bu parayı gönderdiler. Hızır Bey şehrin ulemasını toplayarak fikirlerini sorduğunda ulema ittifakla bu anlaşmaya itiraz etti:

Bu zikr olunan kaptanlar hep yarar kâfirlerdir. Bu asıl kâfirleri yine kâfirlere satmak Şer'î değildir. Zirâ kim anlar ehl-i deryâ derdine deryâyâ çıkub ehl-i İslam'a zarar ve gezend eylerler,

dediklerinden getirdikleri para kabul edilmeyip esir kaptanlar İspanyollara verilmedi. Zaman içinde bu esirlerin zindancıyla anlaşip kaçma planları yaptıkları anlaşılınca hepsi öldürüldü. Cezayir'e taarruz esnasında yaralı olarak esir edilmiş olan kumandanlardan Fernando Ferdinand'ın akrabalarından biri İspanya'dan gelerek hiç olmazsa onun cesedini alabilmek için 7000 altın teklif etti. Kendisine, "onlar hep denize atılmış ve helak olup gitmişlerdir, nasıl bulalım" cevabı verildi. Hapishaneye nezaret eden Abdurrahman, Fernando'nun cesedini gizlice zindanda bir yere gömdüğünü Hızır Bey'e söyleyince, Hızır Bey yine ulemayı toplayıp fetva istedi. Ulemanın: "Bu meyyitdir. Meyyitin bey'i Şer'an haramdır"⁶⁶ fetvası üzerine Hızır

Bey Fernando'nun cesedini gömüldüğü yerden aldirarak kör bir kuyuya attırdı. Barbaros Hayreddin Paşa'nın Gazavatnâmesinde anlatılan bu olay Gelibolulu Mustafa Âli'nin yukarıda bahsedildiği üzere, korsanların İslamî kurallara uyduklarını doğrular görünmektedir. Çünkü bunlar korsanlığı bir gaza faaliyeti olarak sürdürmektedir.

Barbaros Hızır Hayreddin'in Osmanlı Padişahına Tabiiyeti

İspanyol taarruzundan büyük zaferle çıkılmasından sonra Hızır Bey kalenin bütün mühimmatının tamam olduğunu, talimli askerlerin olduğunu ve kalenin 400 topla tahkim edildiğini ifade ederek, aralarından bir bey seçmelerini, kendisinin Cezayir'den ayrılma vaktinin geldiğini söyledi. Yerli halk ve şehir ayanı Hızır Bey'in ayrılmasına asla muvafakat etmeyip şer'an kendilerini bu halde bırakmasının caiz olmadığını belirttiler. Hızır Bey ise Tunus Sultanlığı ve Telsesin Beyliğinin arasında Cezayir'in yaşayamayacağını, eğer kalmasını istiyorlarsa Osmanlı padişahının himayesine girmekten başka çare olmadığını söyledi. Ahali ve ayanın kabulü üzerine 1519 sonbaharında 4 parça gemi donatarak 40 esir padişaha, 40 esir de paşalara hediye olmak üzere Yavuz Sultan Selim'e gönderdi. Bu sırada Rodos'un zaptına hazırlanan Sultan Selim bu itaatten memnun kalarak, gelen 4 gemi ile Hacı Hüseyin'i sancak, berat ve harp malzemesiyle birlikte Cezayir'e gönderdi. Padişahın gönderdiği ferman Cezayir'de okundu ve bundan böyle Hızır Bey Osmanlı himayesine girmiş oldu.⁶⁷

Mamafih Barbaros Hızır'ın Cezayir Beylerbeyi Hayreddin Paşa olarak Osmanlı hizmetine girmesi 1533'tedir. Kanuni Sultan Süleyman'ın 1532 Alaman seferi sırasında, V. Carlos'un emriyle Amiral Andrea Doria ani bir baskınla İnebahtı, Patras ve Koron kalelerini zapt etmişti. Bunun üzerine Kanuni İspanya üzerine sefer düzenlemek istediğinden bir hatt-ı hümayun göndererek Barbaros'u İstanbul'a davet etti. Onun Cezayir'den gelişi Avrupa'da korku salan bir deniz harekâtıyla birlikte gerçekleşmişti. Büyük bir filoyla Cezayir'den hareket edip Sardunya ve Elbe adalarıyla Cenova sahillerini vurduktan sonra Messina Boğazı açıklarında Messinalıların korkulu bakışları arasında 18 gemilik düşman filosunu yakmıştı. And-

rea Doria hızla Mora sahillerinden kaçıp donanmasıyla Adriyatik'e sığınmış, gemilerinden ikisi ele geçmişti.⁶⁸

İstanbul'a çok kıymetli hediyelerle gelen Barbaros fevkalade bir masimle karşılanmış, maiyetindeki 18 kaptanla birlikte padişah tarafından bizzat huzura kabul edilmiştir. Artık bir Osmanlı eyaleti haline gelen Cezayir Beylerbeyliğine ilaveten Hayreddin Paşa'ya bir de kaptanıderyalık tevcih edilmiştir. Bütün bu gelişmeler, Akdeniz'de Osmanlı denizciliği için yeni bir dönemin başlangıcına işaret eder. Bu dönem, yukarıda kısaca bahsedilen 1571 İnebahtı felaketiyle son bulacaktır.⁶⁹

BATI'DA DENİZ HUKUKU

Çağımızda açık denizler olarak adlandırılan ve bütün milletlere ait gemilerin serbestçe kullanabildiği denizler üzerinde tarih boyunca çeşitli devletler hâkimiyet iddia ediyorlardı. Roma döneminde Akdeniz Roma için *Mare Nostrum*'du (Bizim Deniz). Roma'nın yıkılışından sonra hiçbir devlet tek başına Akdeniz'de hâkimiyet kuracak deniz gücüne sahip değildi. Abbasi hilafeti ve Endülüs Emevi devleti Akdeniz'e hükmedecek kudretten uzaktı. Batı'da ise Haçlı kuvvetleri 12. yüzyıldan itibaren Cebelitarık'tan Filistin'e kadar tüm Akdeniz'i kontrolleri altında tutuyorlardı.

Ortaçağ Avrupası'nda ülkelerin hâkimiyet sınırlarına dayanan birkaç adli bölge bulunuyordu. Barcelona'daki Deniz Konstüllüğü tarafından yönetilen usuller ile Rusya Boğazı'ndan Cebelitarık'a kadar kullanımda olan Oleron kuralları örnek olarak sayılabilir. Deniz hukukuna ilişkin Yunan-Roma mirası, aradaki Iustinianos hukuku ve *Lex Rhodia* (Rodos Kanunu) aracılığıyla Akdeniz kentlerinde büyük ölçüde korunmuştu. 13. yüzyılda Kral Alfonso'nun Roma hukukuna dayanan ve ahlak ile davranış kurallarına da yer veren *Sieta Parditas*'ı *Digeste*'den esinlenmişti. *Sieta Parditas*, Alfonso'nun ölümünden yaklaşık 100 yıl sonra tüm Kastilya ve Leon için geçerli hukuk metni haline gelmişti. Daha sonraki yüzyılda Bartholomeo da Sassoferato, Roma ilkelerinden faydalanarak gelecekte karasuları ve açık deniz sınırlarının belirlenmesi açısından bazı genel düşünceler geliştirdi. O dönemde Latin geleneği Venedik, Cenova, Marsilya ve Katalonya âdetlerinde sürüyordu. Barcelona'da denizcilik uzmanları 13. yüzyılda kul-

lanımında olan kanun külliyyatını *Libre del Consolat de Mar* (Deniz Konsüllüğü Kitabı) başlığı altında derlemişlerdi. Kuzey limanlarına yelken açan Akdenizli denizciler, bu külliyyatın gemi kiralama, mürettebat-işveren ilişkileri, denizdeki riskler ve kazalardan kaynaklanan davalar ile diğer anlaşmazlıklara ilişkin ilkelerinin yayılmasını sağladılar.⁷⁰

İtalyan şehir devletlerinden Venedik, Adriyatik'in tamamında hükümlerlik iddiasındaydı. Venedik'in deniz üstünlüğü, rakipleri tarafından fiilen kabul ediliyordu. İskandinav ülkelerinden Danimarka Krallığı, Kuzey Denizi'nde İzlanda ve Grönland'a kadar her iki sahilin de Danimarka krallığına tabi olduğunu ilan etmişti. İngiltere kralları, adayı çevreleyen geniş deniz sahası üzerinde aynı iddialarda bulunuyordu. İngiliz krallarının "Britanya suları" iddiasını Barışsever Edgar ve 10. yüzyıla kadar götürmek mümkündür. *Mare Clausum* doktrininin en kuvvetli savunucusu İngiliz yazar John Selden'dir. Bu doktrin 17. yüzyılda Stuart hanedanından krallar tarafından da benimsenmiş ve 1674'te Norveç'te Finistere Burnu'ndan Staten Burnu'na kadar genişletilmiştir.⁷¹ Özetle, 17. yüzyılda Danimarka, İspanya, Portekiz, Cenova, Venedik, Toskana, Papalık ve tabii Osmanlı Devleti kapalı denizler ilkesini benimseyen ülkelerdir.⁷²

Papa VI. Alexander (Rodrigo Borgia) yayınladığı ferman ile dünyanın keşfedilmemiş ülkelerini, Azorların 100 fersah⁷³ batısından geçen ve kutuptan kutuba çizilen bir hatla İspanya ve Portekiz arasında bölüştürüyordu. Ertesi yıl iki devlet arasında yapılan Tordesillas sözleşmesiyle bu hat Cape Verde adalarının 370 fersah batısına alındı. Papa'nın fermanları yeni ülkelerdeki tasarruf haklarını sınırlamadığı gibi İspanya ve Portekiz lisanı olmadan yapılan deniz ticaretini de yasaklıyordu. İngiltere kraliçesi I. Elizabeth Portekiz'in bu hak iddialarını reddederek protesto etti. 1580'de Kapitan Drake'in Hint seyahati İspanya'yı da ihtilafa dahil etti.⁷⁴

Kraliçe Elizabeth tabii hukukun esaslarına dayanarak ne okyanusların Portekiz ve İspanyol tekellerine ait olduğuna rıza gösterdi, ne de Danimarka'nın kuzey Atlantik'teki geniş sahalar üzerindeki hâkimiyetini tanıdı. Rus Çarı da 1587'de İngiltere ile yapılan diplomatik bir yazışmada denizlerin serbestliğini istiyor ve "deniz Tanrı'nın yoludur" diyordu.⁷⁵ 1580'den itibaren İspanya'nın Portekiz'i ilhakıyla Atlantik ve Amerika ko-

lonileri üzerindeki bütün Portekiz hakları İspanya tarafından devralınmıştı. 1588'de Armada'nın İngiltere sahillerinde parçalanmasıyla İspanya'nın talihi ters dönmeye başladı. Artık İspanya fiilen denizler hâkimiyetini kaybetmişti. Hollanda'da isyancılar İspanya'ya karşı daha şiddetli mukavemet gösteriyor, şehirleri birer birer İspanyolların ellerinden alıyorlardı. 1590'dan itibaren geliştirdikleri *fluit*⁷⁶ adlı gemilerle okyanuslarda boy göstermeye başlamışlardı. 1602'de kurulan Hollanda'nın Doğu Hindistan ve 1621'de kurulan Batı Hindistan⁷⁷ Kumpanyaları ticari olarak büyük gelir kalemlerini oluşturuyordu.⁷⁸

Tam da bu dönemde Hollanda denizlerin serbestliği ilkesini savunuyordu. Hollanda Doğu Hindistan Kumpanyası'nda genç bir avukat olarak çalışan Hugo de Groot⁷⁹ (Grotius), müvekkillerinin (Hindistan, Hindicini ve Doğu Hint Adaları üzerindeki İspanyol tekeline şiddetle karşı çıktığı) haklarını savunduğu *De Jure Praedae Commentarius* adlı eserini yazdı.⁸⁰ Bu eserden 1609'da ayrı olarak basılan *Mare Liberum* adlı risalede ise Grotius Batı hukukunda ilk defa olarak denizlerin serbestliği doktrininin sebep ve maksadını açıkladı.⁸¹ Grotius'a göre denizler hiç kimsenin özel mülkiyetinde olamazdı. Çünkü tabiat denizlerin ortak kullanımını öngörüyordu ve herkese yeterdi.⁸² Grotius, denizlerin serbestliğini savunurken, aslında müvekkili olan Doğu Hindistan Kumpanyası'nın Hint ticaretine engel olmak isteyen İspanya'nın tekeli ve zorba tutumunu hedef alıyordu.

1603 yılında Hollanda Doğu Hindistan Kumpanyası'nın bir gemisi, *St. Catharine* adlı Portekiz kalyonunu Malakka Boğazı'nda zapt etmişti. Genç bir avukat olan Grotius, denizlerin serbestliğine nazaran kumpanyanın böyle bir hakkı olduğunu savunuyordu. 1609 yılındaki İspanyol-Hollanda sulh mütarekesi müzakereleri sırasında, İspanya boş yere Hollanda'yı Amerika ve Hindistan'da ticaret yapma haklarından vazgeçirmeye çalışıyordu. Hollanda Doğu Hindistan Kumpanyası, Grotius'u, Hollanda'nın müzakerelerde elini güçlendirmek için böyle bir risale yazmaya teşvik etmiş olmalıdır.⁸³

İngiliz John Selden'in savunduğu *mare clausum* ile Grotius'un savunduğu *mare liberum* doktrinlerini daha iyi anlayabilmek için dönemin şartlarını ve iki ülkenin konjonktürel menfaatlerini dikkate almamız gere-

kiyor. Selden'in kapalı denizleri savunan doktrini, Kraliçe Elizabeth'den sonraki İngiltere kralı James'in siyasetiyle örtüşür. Kraliçe Elizabeth zamanında İngilizler, tıpkı Hollandalılar gibi Hint ticaretinden pay kapmaya çalışıyorlar ve dolayısıyla denizlerin serbestliği ilkesini benimsiyorlardı. İngiliz menfaatleri, Papa VI. Alexander'ın okyanusları İspanya ve Portekiz arasında paylaştıran 1493 tarihli fermanı ve 1494 tarihli Tordesillas Antlaşması'na dayanan İberik tehdidine karşı denizlerin serbestliğini savunmayı gerektiriyordu. Elizabeth'in halefi Kral James ise Hollandalıların kudretli ticaret ve balıkçılık filolarına getirilecek sınırlamalardan medet umuyordu.⁸⁴ İngilizler 1651 yılında çıkardıkları Denizcilik Kanunu⁸⁵ ile İngiliz limanlarına sadece İngiliz gemilerinin mal getirebileceği hükmünü getirdiler. Hollanda ticaretine büyük sekte vuran bu kanun, sonunda I. İngiliz-Hollanda savaşına (1652-1654) yol açacaktır.⁸⁶

Şurası unutulmamalıdır ki, Grotius bir ilahiyatçıdır ve ona göre İncil sadece dini amaçlar için kullanılan bir kitap değildir. İncil'de uluslararası hukuka ait alınacak dersler vardır.⁸⁷ Zaten Ortaçağ'dan beri Avrupa'da Hıristiyanlarla kâfirler arasındaki ilişkileri düzenleyen hiçbir hukuki düzenleme yoktur. Hıristiyanlarla kâfirler arasında ferdi ticaret vardır; Hıristiyan ülkelerini korumak için mukaddes savaşlar vardır, kâfir komşuları itaat altına almak vardır, fakat her iki taraf için de bağlayıcı ve ortak bir uluslararası hukuk sistemi yoktur. II. Friederich, Selahaddin Eyyübî ile normal bir anlaşma imzalayarak mukaddes topraklardaki Haçlı seferine son verdiğinde, Papa bu davranışı affedilmez bularak onu aforozla cezalandırmıştı. Ortaçağ Hıristiyan dünyasında, eşit haklara sahip birçok hükümdarın varlığına tahammül edilmiyordu. Onlara göre sadece iki hükümdar vardı: bütün diğer prenslere karşı laik kılıcı elinde tutan imparator⁸⁸ ve bizzat Hz. İsa'dan aldığı ruhani kılıcı elinde tutan Papa. Bu doktrin Kilise Reformuna kadar geçerliliğini sürdürdü.⁸⁹

İSLAM'DA ULUSLARARASI HUKUK VE DENİZ

Hugo Grotius, 1625 yılında yayınlanan *De jure belli ac pacis*⁹⁰ adlı kitabının önsözünde, Hıristiyan Avrupa devletlerinin kendi aralarındaki savaşların, barbarların bile utanacağı olaylarla dolu olduğunu yazar.⁹¹ Mu-

ammed Hamidullah'a göre, Avrupalılar 1856'da dahi uluslararası hukukun sadece Hıristiyan milletler arasındaki ilişkileri düzenlediği fikrinden vazgeçmemişlerdir. Bunu da, D. Woolsey'in 1889 gibi geç bir tarihte yazdığı *Uluslararası Hukuk*⁹² kitabında, bu hukukun sadece Hıristiyanların kendi arasındaki ilişkileri düzenlediğini iddia etmesine isnat eder. Hatırlanmalıdır ki, bir Papalık fermanına göre, Hıristiyanlar, Müslümanlarla yaptıkları anlaşmalara uymak zorunda değillerdir. Hatta Papa IV. Nicolaus, Müslümanlarla yapılan anlaşmaları hükümsüz saymıştır.⁹³

Bu noktada İslam Devletler Hukuku'nun kurucularından sayılan Muhammed İbnü's-Şeybânî'yi⁹⁴ (öl. 189/804) zikretmemiz gerekiyor. O'nun *Siyerü'l-Kebîr*⁹⁵ adlı kitabı Hanefî fâkihi Ebubekr Muhammed bin Ahmed bin Ebî Sehli's-Serahsi (öl. 483/1090) tarafından şerhedilerek *Şerhü's-Siyerü'l-Kebîr* adıyla yayınlanmıştır. 1825'te bu eser Türkçeye tercüme edilerek yayınlandığında Joseph von Hammer Purgstall bu esere yazdığı değerlendirme yazısında⁹⁶ Şeybânî'yi "Müslümanların Hugo Grotius'u" olarak takdim etmektedir.⁹⁷

İslam hukukunda "cihat" bahsi, İslam ibadetlerinin diğer bölümleri gibi, kati, kesin ve sınırları çizilmiş kurallar bütünüdür. Diğer dini ritüeller gibi cihat için de belirli şekillere uymak mecburiyeti vardır. Eski Yunan ve Roma'daki harp anlayışında farklı olarak İslam Hukukunda "cihat" olarak tespit edilen savaşın başlangıcında ve sonuçları itibarıyla "düşman"ın tabii tutulacağı bazı kurallar vardır. Bu çerçevede Allah yolunda savaşan mücahitler kadınları, çocukları, ihtiyarları, hastaları, rahip ve rahibeleri öldüremezler. Şehirlerde lüzumsuz yere tahribat yapmak, mahsulü ve meyveleri imha etmek de yasaktır. Hans Kruse "Muhammed Eş-Şeybânî'nin ortaya koyduğu hukuki kuralların Hugo Grotius'un *De Jure Belli Ac Pacis* adlı eserindeki ilgili hususlarla karşılaştırmasında, Avrupa devletler müspet hukukunun sekiz asır sonra dahi İslam Hukukunun dolu bulunduğu hümanizmin yüksek seviyesine henüz ulaşmadığını gösterdiğini" ifade etmeden geçemez.⁹⁸

Grotius Kitab-ı Mukaddes'ten, Yunan ve Roma tarihinden, Hıristiyanlık tarihinden vakalar, örnekler ve deliller koyar. Eş-Şeybânî de H. Peygamber ve Hulefâ-i Râşidîn devrindeki örf ve âdetlere dayanır. Her ikisi

de kendi seleflerinin düşünce ve fikirlerini toplayarak inceler ve sonrakilere için ışık saçıp kaynak olarak kendilerine has yeni fikirlerle eserlerini kaleme alır.⁹⁹

Şeybânî'nin eserinde "aman" önemli bir yer tutar. Roma hukukunda da yer alan *Pacta sunt servanda* (ahde vefa) ilkesi İslam hukukunun temel taşlarından. Düşmana verilen aman, şartlar ihlal edilmediği müddetçe bozulmaz. Bilhassa elçinin şahsı her türlü saldırıdan masumdur, dokunulmazdır. Şeybânî'nin eserinde gayrimüslim ülkelerle yapılan milletlerarası antlaşmalar "muvadaa" ilkesi çerçevesinde incelenir. Sulh içinde yürütülen ilişkiler bu bahiste yer alır.¹⁰⁰

Bununla birlikte, İslam devletler hukukunda denizle ilgili münhasır bir bahis yoktur.¹⁰¹ Denizlerin durumu, açık denizlerin tabi tutulacağı rejim ve karasuları gibi bahisler yer almaz. Düşmana ve gayrimüslimlere uygulanacak hükümler de İslam devletler hukuku çerçevesinde ele alınır. Yani harbi ülkelerle *Darü's-Sulh* veya *Darü'l-ahd* ülkeleri tebasına uygulanan hükümler esastır. İslam fıkıhçılarının çoğu deniz hukuku hakkında fikir beyan etmezler ve çok azı savaş ve barış halinde uluslararası bir araç olarak deniz hukuku kuramını yeniden oluşturmak için bizlere bilgi verir. Bu yüzden, fıkıhçıların denizcilik ve deniz harplerine yönelik kuralların belirlenmesinde İslam'ın asıl kaynakları içinde kendilerine yol gösterecek sınırlı ve yetersiz bilgilerden faydalanmak zorunda kaldıkları görülür.

Örneğin genel bir kural olarak fıkıhçılar kıyas yoluyla bir kara savaşında kaleye ilişkin kuralların, deniz savaşında da bir gemiye uygulanacağını kabul ederler. Mücahitlerin bir kale kuşatmasında kaleye silahlarla saldırılarına, dışardan gelen yardımı kesmelerine izin verildiği gibi, deniz mücahitlerinin de düşman gemilerinin mürettebatını dize getirip teslim alıncaya kadar onlara saldırılarına ve düşman gemilerini yakarak veya batırarak yok etmelerine izin verilmiştir. Deniz savaşından sonra ele geçen ganimetlerin paylaşımında, kara savaşındaki ganimet kurallarının aynen uygulanabilirliğinde fıkıhçılar hemfikirdir.¹⁰² Bu hususun bir uygulaması, yukarıda Barbaros kardeşlerin Tunus Sultanı ile yaptıkları ganimet paylaşımı bahsinde anlatılmıştı.

OSMANLI DENİZ HUKUKU

Türklerin İslam hukukuna en büyük katkılarından birisi, deniz hukuk kurallarını, *Dârü'l-harb*, *Dârü'l-ahd* ve *Dârü'l-İslam* fıkı çerçevesinde ayrıntılarıyla vazetmiş olmalarıdır. Osmanlı Devleti'nin askeri kudretinin yanı sıra 16. yüzyılda zirveye ulaşan deniz gücü, bu kuralları kendi şartlarıyla belirlemede yardımcı olmuştur. Bu dönemi *Pax Ottomanica* olarak adlandırmak mümkündür. Nicolae Iorga bu tabiri kullanan ilk tarihçiler arasındadır. Iorga *pax romana*, *pax byzantina* ve *pax ottomanica* dönemlerinin aynı özellikleri taşıdığını vurgular. Ona göre Roma, Bizans ve Osmanlı aynı yöntemi takip etmişlerdir: aynı barış ortamı, küçük gruplara aynı hürriyet imkânları ve büyük ticaret için aynı ticaret yolları.¹⁰³

Osmanlı deniz hukukunun ipuçlarını temel olarak ahitnamelerde (kapitülasyonlar) bulmak mümkündür. Buna dair uygulamalarla çeşitli devletlerle olan ilişkilerdeki diplomatik teamüllere örnekler vererek temas edeceğiz.

Kapitülasyonlar / Ticaret İmtiyazları

Osmanlı Devleti, ta beylik devrinden itibaren ticaret imtiyazları (kapitülasyonlar) vermek suretiyle dost devletlere bazı ayrıcalıklar sağlamayı bir siyaset olarak benimsemişti. Orhan Gazi zamanında, Bizans ve Venedikle mücadele eden Cenevizlilere 1352 yılında Osmanlı topraklarında ticaret yapma müsaadesi sağlayan ahitname verilmişti.¹⁰⁴ Karşılığında Venedik gemileri Osmanlı kuvvetlerinin Gelibolu'ya geçişini sağlıyorlardı. Aynı yıl Venedik-Bizans kuvvetlerine karşı yapılan savaştan¹⁰⁵ sonra Ceneviz kuvvetleri Boğaz'ın Anadolu yakasını elinde bulunduran Osmanlıların himayesinde şimdiki Anadolu Hisarı'nın bulunduğu koya sığındılar. Bu ilk ahitnameyi daha sonra Venedik, Fransa (1579), İngiltere (1580) ve Hollanda takip etti.

16. yüzyılda bir dünya devleti olan Osmanlı İmparatorluğu'nun aslında sürekli dış ticarete ve yabancı mallara ihtiyacı vardı. Cebelitarık'tan başlayarak bütün Kuzey Afrika, Arap Yarımadası, Anadolu, Orta Avrupa'ya kadar Balkanlar ve tüm Karadeniz'i kapsayan bu muazzam coğrafya, yabancı tüccar için de inanılmaz bir potansiyele sahipti. Bununla beraber,

Osmanlı hükümeti bu topraklarda ticaret yapma imtiyazını sadece kendisiyle dostluk kuran ülkelere ihsan ediyor, bu suretle Hıristiyan ülkeler arasında da kendine müttefikler ediniyordu. Padişah tarafından tek taraflı olarak verilen ahitnameyle o ülke tüccarı gemileriyle Osmanlı limanlarına gelip ihracat ve ithalat yapma müsaadesi elde ediyordu.

Osmanlı Devleti harbi devletlere verdiği ahitnamelerin genel çerçevesinin İslam fıkının kurallarına uymasına azami gayret sarf etmiştir. Kuran'daki "eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a tevekkül et, çünkü O çok iyi işiten, pekiyi bilendir"¹⁰⁶ ayeti gereğince öncelikle karşı devletin elçisini gönderip dostluk ve iyi niyetlerini bir mektupla bildirmesi beklenirdi. Bu durum ahitnamelerin dibâçesinde açıkça ifade olunmaktadır:

- Vilhelmuş Harborne nâm âdeminiz ile mektublar gönderüb âdemleri sâbika âsitane-i saâdet-âşiyânımıza gelüb izhar-ı ubudiyet ve ihlas ve iş'ar-ı rukiyyet ve ihtisâs eyleyüb ol taraftan âdemleri ticaret için memâlik-i mahrûsemize gelüb gitmek bâbında isticâze eylemeğin...¹⁰⁷
- Niderlanda vilayetlerine tâbi' olan Ganderlanda ve Hollanda ve Zelanda ve Utraht ve Frizlanda ve Uvarsil ve Gruninga ve Gruncelanda ve dahî maşrık-i Hindistânun vilayetlerine tâbi' nice memleketin Üstadı Ceneralleri¹⁰⁸ ve hâkimleri hutimet 'avakübühüm bi'l-hayr taraflarından nâme-i sadâkat-hitâmeleri ile kıdvet-i a'yâni'l-milleti'l-Mesihîyye mu'teber elçileri olan Kornilyo Haga zidet itâ'atühû vusûl bulub irsâl olunan nâmeleri mütâla'a kılınub mefhûmunda 'arz-i ihlâs ve ihtisâs eylemek kusvâ-yı âmâller-i ve aksâ-yı mâ'fi'l-bâ'lleri olub...¹⁰⁹

Karşılığında Osmanlı sultanı Allah'ın huzurunda bir yemin (ahd) ile verdiği "aman"ı ve dostluğu sürdürmeyi taahhüt ederdi.¹¹⁰ Muhatabın dostluk ve iyi niyet kuralını ihlal etmesi durumunda yine İslam hukukuna göre padişah tek taraflı olarak verdiği amanı kaldırma hakkına sahipti.¹¹¹

Günümüz milletlerarası antlaşmalarında olduğu gibi Osmanlı hukukunda da ahitnameler, kanunnameler ve mahalli kanunlardan üstün tu-

tulmuştur. Bir ülkeye ahitname verildiği zaman tamim şeklinde fermanlar gönderilerek kadılar ve mahalli otoriteler haberdar edilirdi. Fakat ilk zamanlar tüccar ile mahalli otoriteler arasında yine de ihtilaflar sürmekteydi. Mesela gümrük oranları, gümrük bölgelerine ayrılmış olan Osmanlı topraklarında bir gümrük bölgesinden diğerine değişmekte idi.¹¹² Halbuki ahitname ile tek bir gümrük oranı konulurdu. Bu da gümrük emirleri ile tüccar arasında daima ihtilaf çıkmasına ve şikâyetlere sebep olurdu. Gönderilen fermanlarda ahitnamedeki ilgili madde hatırlatılarak fazla gümrük talep olunmaması tembih edilmektedir.

Resmen tanınan bir topluluğun liderine berat verilerek, vazife ve sa-lahiyet sınırlarının belirtilmesi ile *tâife* veya *millet* statüsü belirlenmiş ol-maktaydı. İstanbul'daki mukim elçiler, Osmanlı Devleti tarafından, kendi devletlerinin milli menfaatlerini takip eden diplomatlar yerine, bir cemaat li-deri veya esnaf kethüdası gibi, kendi vatandaşlarının işlerini takip eden ge-nel bir mümessil şeklinde telakki edilmişlerdir.¹¹³ Daimi elçi ve konsoloslara gümrük muafiyetleri, mesken masuniyeti ve haric-i hudut statüsü¹¹⁴ gibi imtiyazlar tanınmasına rağmen nihai tahlilde, bağlı buldukları devlet yetkililerine değil de Osmanlı Devleti'ne tabi imiş gibi muamele görmüşlerdir.

Bandıra ve *Cottimo*

Padişah tarafından ahitname ihsan edilen devletlerin İstanbul'da mu-kim elçileri ve Osmanlı limanlarındaki konsoloslarının kendi ülkelerinden al-dıkları cüzi tahsisatlar masraflarını karşılamaktan çok uzaktı. Paşaların ve ma-halli otoritelerin bazen talep ettikleri usulsüz ödemeler ve hediyeler, elçilere büyük mali külfet getiriyordu. Kendi milletlerine tabi birisinin işlediği suçların da tüm topluluktan tazmini istenebiliyordu. Talep edilen meblağ ödenmedi-ğinde hapse girmek tehlikesi dahi vardı. Bütün bu masrafları ve elçilik harca-malarını karşılamak için ticarete tabi eşyadan, İtalyanca *cottimo* veya *bailaggio* tabir edilen *elçilik ve konsolosluk hakkı* alınmaktaydı.¹¹⁵ Osmanlı hükümeti bu-nun miktarını her devletin kendisinin tayini hususunda serbest bırakmıştı.¹¹⁶

- Fransız elçisinin masraflarının bir kısmı kral, kalanı da Marsilya Ticaret Odası tarafından karşılanmakta idi. Fazla harcamalar sü-

rekli mesele çıkarıyordu. Nihayet 1691 yılında tüm harcamaların Fransız hükümeti tarafından karşılanması kararı ile Fransız tebaası ve tüccar arasındaki ihtilaflar son buldu.¹¹⁵

- Venedik balyosu ve elçilikteki memurlar da Venedik'e mal götürülen gemi ve kervanlardan alınan vergilerle geçinmekteydi. Fakat Venedik'in Osmanlı Devleti ile harp halinde olduğu zamanlarda İstanbul'daki balyos ne Venedik'e giden, ne de oradan gelen başka ülkenin tüccarından *cottimo* talep edemediğinden büyük kayıplara uğruyordu.¹¹⁸
- Hollanda ve İngiltere elçileri ise limana indirilen mal üzerinden bir pay alırlardı. Bu vergi, malın kıymetinin % 1-2'si kadardı.

Osmanlı hükümeti, kendi bayrağı altında gelen gemilerden, yine o ülkenin belirlediği oranlarda elçilik ve konsolosluk hakkını, kendi diplomatik temsilcisinin tahsil etmesini garanti altına almaktaydı. Gelen gemi, tahakkuk eden gümrük resmini limandaki Osmanlı gümrük eminine ödedikten sonra, konsolosa da *cottimo* ödeyecekti. Ayrılırken aynı şekilde gümrüğe tabi olur. Bundan imtina ederse şehrin kadısı marifetiyle bu meblağ tahsil edilirdi. Zaten geminin limandan ayrılması bu resimler ödendikten sonra Osmanlı gümrük emininin ve ilgili konsolosun vereceği izinle mümkündür.

Elçi ve konsoloslar için büyük bir gelir kalemi teşkil eden bu tahsilat Fransa, İngiltere ve Hollanda elçileri arasında büyük rekabet ve mücadeleye sebep olmuştu. 1569 yılında verilen ahitname ile Venedik ve Ceneviz haricindeki tüccar, Fransız bayrağı altında Osmanlı limanlarına gelebiliyordu. 1580'deki kapitülasyon ile bundan sonra harbi milletlerin İngiltere bayrağı ile ticaret yapmaları kabul edilmişti. Dolayısıyla elçilik ve konsolosluk hakkını İngilizler toplayacaktı. 1612'de de Hollanda'ya ahitname verildiği vakit İngiliz elçisi buna şiddetle itiraz etmişti.

Osmanlı Devleti, sadece ahitname verilen ülke bayrağını taşıyan gemilere Osmanlı limanlarına girme hakkı tanıyordu. Mamafih, ahitnamesi olmayan ülke tüccarı da ahitnamesi olan ülke gemileriyle Osmanlı limanlarına mal getirebiliyordu. Osmanlı hükümeti onların ticaretini tamamen

engellemiyordu. O ülkeden pasaport almak, onların konsoloslarına *cottimo* ödemek şartıyla Osmanlı limanlarına girme hakları saklı tutuluyordu. Kapitülasyonu olmayan ülke tüccarının kendi bayraklarıyla gelmesi, aslında o ülke konsoloslarına da ek gelir temin ediyordu.

Bu hak İstanbul'daki elçiler arasında en ziyade müsaadeye mazhar millet¹¹⁹ statüsünü de belirliyordu. Daha önce, ahitnamesi olmayıp İstanbul'da bayrakları ikamet etmeyen ülkelerin tüccarının Osmanlı limanlarına Fransa bayrağı altında gelmesi kabul edilmişti. Harbi milletlerin hangi ülke bayrağı ile gelecekleri daha sonra uzun süre ihtilaf konusu olmuş, vezirler ve padişah arasındaki koordinasyonsuzluk sonucu bu hak birkaç defa Fransa ile İngiltere arasında el değiştirmişti.¹²⁰ İngiliz elçisine göre gelirleri artırmak için İngiliz bayrağı taşımak isteyen bütün yabancılar serbest bırakılmaydı, çünkü sayıları son derece az olan sadece İngiliz tüccarının paylarıyla sefaret masraflarının karşılanması mümkün görünmüyordu.¹²¹ 1605 yılına gelindiğinde, Osmanlı-Avusturya harbinin son safhalarında İngiliz elçisi ve kraliçenin Hollanda tüccarının Levant'a İngiliz bayrağı altında seyretmesindeki ısrarları basit bir sebebe dayanıyordu: Levant ticareti harp nedeniyle iyice daraldığından İngiliz Elçisi Henry Lello artık masraflarını karşılayamaz hale gelmişti. Levant Kumpanyası da eskisi gibi maaşını ödemiyordu.¹²² Nihayet 1609 yılında İngiliz ve Fransız elçileri Hollanda'nın 17 eyaletinden Levant'a gelen gemilerin ihracat ve ithalatından alınacak *cottimo* İngiliz ve Fransız konsolosları arasında eşit olarak paylaşılacaktı.¹²³ Fakat Hollanda üç yıl sonra Osmanlı padişahından kendi ticaret imtiyazlarını aldığı anda bu tartışma da sona erdi ve Levant limanlarına artık kendi bayraklarıyla geleceklerdi.

Mamafih o dönemde gemiler çok kolay bayrak değiştiriyorlardı. Kendi limanından kendi bayrağıyla ayrılan bir gemi, Osmanlı limanlarına daha az konsolosluk hakkı ödeyeceği farklı bir bayrakla yanaşıyordu. Hatta bir Hollanda gemisi Venedik'ten yüklediği yükü İngiliz bayrağı altında Osmanlı limanlarına indirebiliyordu. Bu durumda hem İngiliz, hem de Venedik elçisi *cottimo* tahsil etme iddiasında bulunmuyordu.¹²⁴ Harbi ülke tüccarının kendi bayrağı altında seyretmesi, İstanbul'da elçiler arasında protokol ve en ziyade müsaadeye mahzar millet statüsü tartışmalarını da beraberinde geti-

riyordu. Babiâli ise ahitname verdiği ülkeler arasında hukuken böyle bir ayırım yapmadığını 17. yüzyıla ait bir fermenda açıkça ifade etmektedir:

Ceneviz ve Alikorna misillü âsîâne-i sa'âdetimde balyosları ikâmet etmeyen tavâyif-i Nasara'nın bilâd-ı İslâmiyye'ye tüccarları gelmek iktizâ eyledikte Devlet-i Aliyyem ile musâlaha üzere olub der-i devlet-medârımda balyosları mukîm olan müste'men tâyifesine ilticâ ve bayrağı altına duhûl edüb memalik-i İslâmiyye'de emîn ve sâlim ticaret edegelmeleriyle bayrak altına girmek husûsu bu kazıyyeden ibâretdir.¹²⁵

Fransa, ahitname verilmemiş ülke tüccarını kendi bayrağı altında tutma tekelini kaybetmekten son derece rahatsızdı. 1580'de William Harborne ve arkadaşlarına, 1583'te tüm İngiltere tüccarına ticaret müsaadesi sağlayan kapitülasyonların verilmesini Fransız elçisi Babiâli nezdinde protesto etti. Fransız elçisi, İngiltere'ye verilen ahitnamenin, Osmanlı-Fransız ittifakının ihlali anlamına geldiğini iddia ediyordu. Fransız ahitnamesine göre Venedik hariç bütün gemilerin Fransız bayrağı altında seyretmesi gerekiyordu.¹²⁶ Aslında Fransız elçisinin bu protestosunun hiçbir hukuki temeli yoktu. Çünkü ahitnameler padişah tarafından, sonunda belirtilen bir yeminle¹²⁷ tek taraflı olarak ihsan edilen bir uluslararası belge mahiyetindedir. Bu suretle o ülke tüccarına Osmanlı ülkesinde ticaret yapma imtiyazı verilir. Bunun devamlılığı, ilgili ülkenin Osmanlı Sultanına dostluk ve sadakatına bağlıdır.¹²⁸ Aksi takdirde zaten tek taraflı olarak verilen ahitnameyi, şartlara göre padişah yine tek taraflı olarak feshetme yetkisine sahiptir.¹²⁹ Ticaret imtiyazlarının, yani kapitülasyon metinlerinin giriş bölümünde bunun açıkça ifade edildiği yukarıda belirtilmişti.

Denizde Aman

ahitname verilen bir ülkenin gemilerine Osmanlı hâkimiyetindeki denizlerde de seyrüsefer serbestliği tanınmıştır. Tüccara her türlü korsanlık ve esir alınmaya karşı garanti verilmektedir. Osmanlı Devleti'nin denizlerde hâkimiyeti Ege Denizi, Karadeniz, Boğazlar ve Otranto Geçidi'ne kadar uzan-

maktaydı. Bu bölgeler Osmanlı tatbikatında *Darü'l-İslam* kabul edilmiştir.¹³⁰ Gelen gemiler bilhassa Cezayir korsanlarının saldırılarına karşı emniyet içinde olacaklar ve ne mallarına, ne de canlarına karşı bir taarruzda bulunulmayacaktır. Herhangi bir surette esir alınanlar derhal serbest bırakılacaklardır. Bu hüküm eskiden esir alınanlara da teşmil edilmiş, ülkenin her tarafına fermanlar gönderilerek, ahitname verilen ülke tebaasından daha önce esir alınan var ise serbest bırakılması emredilmiştir.¹³¹ Fırtınadan zor durumda kalan gemilerine de her türlü yardım yapılacak, gemileri karaya vurduğu takdirde canları ve malları emniyete alınacak, mahalli yetkililer kendilerine yardım edeceklerdir.¹³²

Haric-i Hudut Statüsü

Bir Osmanlı tebaası ile bir müstemmin arasındaki davalar Osmanlı mahkemelerinde kadı tarafından görülürdü. Fakat kapitülasyonlarla ecnebi tebaanın aralarındaki özel hukuka giren davalarına, elçi ve konsolosları tarafından kendi ülkesinin kanunlarına göre bakılması sağlanmıştır. Mesele 1612 tarihli Hollanda kapitülasyonunun 6. maddesi bu hakkı tanıy-

Nederlanda vilâyetlerinden olanların dava ve husûmeti vâki' olub dem ü diyet davaları olursa elçileri ve konsolosları âyinleri üzere görüb, fasl edüb kadılar ve zâbitlerden bir ferd dahl ü taarruz kılmayalar.¹³³

Fransız hükümeti Osmanlı topraklarında bulunan tebasının bu tür davaları için tafsilatlı kanun ve yönetmelikler hazırlamıştır.¹³⁴ Hollanda da 1675 yılında hazırladığı Levant Kumpanyası yönetmeliğine adli idare maddelerini ilave etmiştir.¹³⁵

Mütekâbiliyet İlkesi¹³⁶

Yukarıda bahsedilen dostluğun devamı ve bunun hilâfına yapılan hareketlerin önlenmesi, Babiâli'nin ahitname verilen ülkeden başlıca beklentisidir. Karşı tarafın Akdeniz'deki korsanlık faaliyeti fiilen kabul edilmekle birlikte Osmanlı sahillerine ve Osmanlı gemilerine yapılan saldırılara asla müsamaha edilmez:

İmdi, mâdâm ki anlar tarafından hayduk harâmîleri zabt olunub memleket ü vilâyete zarar ü gezend olmayub beru cânibden dahi anlar vilâyetine dahl ü tecavüz caiz değildir. Buyurdum ki,

Emrim üzere anlar kendü hallerinde olduklarında ahde mugayır beru cânibden kimesneye iş etdürmeyesin. Ammâ şöyle ki haydukları zabt olmaya, zuhûr edenlerin her ne tarikle olursa ele getirüb eşedd-i siyasetle haklarından gelesin.¹³⁷

Görülüyor ki, anlaşmanın hilafına hareket edenler hayduk (haydut) ve harami olarak nitelendirilmektedir. Dostluğa zarar verecek bu tür faaliyet kanun dışı telakki edilmekte ve haydutlarına zapt olan ülkelere Osmanlı korsanları tarafından hiçbir şekilde saldırılmaması tembihlenilmektedir. Fakat haydutlarını kontrol edemedikleri ve zapt etmedikleri zaman, bunların mutlaka ele geçirilmesi ve şiddetle cezalandırılması emrediliyor. Sahillerin ve adaların muhafazası için Osmanlı hükümeti de sürekli gayret sarf etmektedir. Bununla ilgili olarak düşman donanmasının öncü hareketi da yakından izlenir ve gerekli tedbirler alınır:

Rodos Beğine Hüküm ki,
Mektub gönderüb “muhafaza için deryâya çıkılmak üzere iken Aramgar nâm kâfir iki pâre gemi ile adalar cânibine geldiği istima’ olunmağın deryâya çıkılıb tetebbu’ olundukda aslâ görmüş kimesne olmayub adalar re’âyâsı üç pâre levend gemilerinden şekvâ etmeğın tetebbu’ ederken Mora’ya tâbi’ Benefşe kal’asında bir Karamürsel bulub haber sordukda: ‘mezbur lar Mağrib Trablusundan çıkalı yedi gün imiş; kâfirin kapudâm tebdil olunub yeni kapudan seksenden ziyâde gemi donadub niyetleri ma’lûm değildir’ deyü haber verüb ol yerin halkı dahi mezbûr levendâtdan şikâyet edüb ve (...) haberleri alınub nisfû’l-leylde basıldukda levendleri karaya dökülüb yirmi neferi ele getirilüb iki pâre gemileri ihrâk olunub ve adalardan aldıkları âdemler gemilerinde bulunub yerlü yerine gönderilüb ‘karaya gaybet eden levendleri ve reislerin ele getüresiz’ deyü re’âyâyâ tenbih olunub ve Modon’da kışlayan gönüllü reislerden

Memi ve Abdülgaffar nâm reisler kâfirlerden sahîh dil almağışın gönderildiğün” arzylediğün ecilden buyurdum ki,

Vusûl buldukda, min-ba’d dahî deryâ yüzüne ve adalar muhafazasında gereği gibi mucidd ü merdâne olub a’dâdan ve korsan levendlerden memalik-i mahruseye zarar ve ziyân erişdirilmemek bâbında enva’ ikdâm ü ihtimâmın zuhûra getirüb a’dâdan dahî yarar diller alınub haberlerin südde-i sa’âdetime arz ü irsâl etmekden hâlî olmayasun; şöyle bilesin.¹³⁸

Bununla birlikte, kapitülasyonlarla ticaret imtiyazı verilen ülke gemilerine, harbi ülke gemilerinden farklı muamele edilmesi ve bunlara saldırılmaması hususunda Babîali’nin de sıkıntıları olmuştur. Bilhassa Cezayir korsanlarına söz dinletmek Osmanlı hükümeti için hayli zordur. ahitname metninde, bundan sonra kendilerine saldırılmayacağı ve gemilerinin zapt edilip mallarına el konulmayacağı ve içindekilerin esir edilmeyeceği taahhüt edildiği halde Cezayir korsanları verilen amanı çoğu kez tanımaz:

Cezayir Beğlerbeğine Hüküm,
Cezayir kalyatlarından bir kalyata rast gelüb arkalarından top ve tüfeng atub gemiye küllî zarar ve ziyân edüb helâkine karîb olmuş iken mezkur çavuş emr-i şerif ve ahdnâme-i hümayun vardur demekle ellerinden halâs olub badehû Cezayir’e varub sana emr-i şerif verdiklerinde asla iltifat eylemeyüb “mazul olacağımı bilsem kâfir ıtlâk etmezem ve gemilerin kande bulursam alırım” deyü cevâb verdiğın...¹³⁹

Fermanda bahsedildiği üzere, Cezayir’deki levend reisleri ve dayılar, padişah tarafından verilen ahitnamedeki “aman”ı tanımamakta ve artık *Darü’l-ahd* statüsü kazanan ülke tüccarını hâlâ *Darü’l-harb* mensubu saymaya devam etmektedir. Babîali uzun süre Tunus, Cezayir ve Trablusgarb Beylerbeylerine, oradaki dayılara ve *mağrib* korsanlarına sözünü geçirememiştir. Korsanlığa ait belgelere 17. yüzyılın sonuna kadar yoğun olarak rastlanır. Tabii bu tek taraflı değil, karşılıklı yürütülen bir faaliyettir. 1612 yılın-

da Hollanda'ya kapitülasyon verildiğinde, Vezir Halil Paşa, ahitname şartlarından olan ve eskiden alınmış Hollandalı esirlerin serbest bırakılması ve elçiye karşı kendisini mahcup etmemesi için Tunus Beylerbeyi Süleyman Paşa'ya yazdığı mektupta adeta yalvarır:

İzzet-medâr karındaşım ... Flandra tayifesinün der-sa'âdet-medâra sâir krallarun elçileri gelüb oturduğu gibi bunların dahî elçileri oturmak ve sa'âdetlü pâdişah-i din-penâh hazretlerine dostluk eylemek bâbında bu muhibbinüz vâsita olduğumuz ecilden hâlâ mustakıl elçileri hedâyâ ve nâmeleri ile gelüb dostlukları hayr-i kabûlde vâki' olub sa'âdetlü pâdişahımız hazretleri 'azîm hazz eylemişlerdir. Hâlâ sâir krallarun elçileri gibi Galata'da hıdmet-i risâlet ile oturmuşdur. Ve oligeldiği üzere taraf-i pâdişahîden ahdnâme-i hümayun sadaka olunub mahzâ 'arz-i hulûsları sadaka ve enfâ' olduğu ve bunlar kadîmden ehl-i İslâm ile dost olub zarar ve ziyânları şimdiye dek isâbet etmediğu ve İspanya gemilerin aldıklarında içinde niçe Müselman esirlerin itlâk edüb dâr-i İslâm'a çıkardıkları ecilden sa'âdetlü pâdişahımız hazretleri mahzûz olub her husûslarına . . . . . sâirden ziyâde müsaade buyurmuşlardır. Ve 'ahdnâmelerinde şimdiye dek bu tâifeden esir olanlar her kimde bulunursa bahâsı verilmeyüb itlâk oluna deyu mukayyed ve mastûrdur. Ve taraf-i pâdişahîden Flandra krallarına ve beğlerine bu makûle cevâb-i hümayun yazılıb gönderildiğinden gayri hâlâ ol tarafda ve Cezâyir'de tâife-i mezbûreden esir olmuş her kimde bulunursa itlâk olunmak bâbında hükm-i şerif-i cihân-muta' verilmeğle işbu hâmil-i mektûb-i muhlis müteferrika başımız Ömer Ağa ile gönderilmiştir. . . . . ahdnâme-i hümayun ve fermân-i 'izzet-makrûn mücebince esirlerinden her kimde var ise itlâk edüb mümâileyh Ömer ağa'ya teslim etdirilmesine himmet ve sarf-i mürüvvet buyurula. İndî benüm karındaşım, bu tâife Venediklî gibi değıldür, ve ehl-i İslâm ile kadîmî muhibbî oldukları ve İspanya kadırgalarından binden mütecâviz Müselman esirlerin itlâ eyledikleri zâhiren mesmû'-i şerifinüz olmuşdur, bunlar kâfirlik ile bu

denlü Müselman âzâd edüb ızhâr-i mürüvvet ve rahmet ede, bize hod vâcib ve lâzımdır ki, gayret-i dîn-i İslâm için her kande ise istemedin âzâd etmektir ki, bu bahâne ile tâife-i mezbûre dahî nice nice menâfi' ve eyilükler müşâhede olunacaktır. Benüm karındaşım, bu tarafda her kimin tâife-i mezbûrların esirleri bulunmuş ise cümle itlâk etdirilmiştir. Hemân ol tarafda kaldı, kerem-i lutf edüb bu muhibbinüzü elçi yanında hicâbda komayub bu bâbda olan iltimâsımız redd olunmaya. İnşallahu te'âlâ ümidimiz budur ki, cenâb-i şerifinüz tereddüd ve anlar dahî ta'allül etmeyüb tâife-i mezbûrenün bulunan esirleri bulunan yerlerden itlâk oluna ve bi'l-cümle bu bâbda fevka'l-hadd ve'l-gâye memnun ve mecbûr oluruz ve elçi yanında hicâbdan halâs oluruz.¹⁴⁰

*Bir sûreti Tunus'da
Yusuf dayıya*

*ve bir sûreti
Osman dayının oğluna*

Yine Hollanda esirlerinin serbest bırakılmasıyla ilgili olarak Cezayir beylerbeyi ile uzun süren yazışmalara rastlıyoruz. ahitname verilmesinin üzerinden beş sene geçtiği halde, Cezayir'deki Hollanda esirlerinin bir türlü serbest bırakılmaması üzerine, İstanbul'daki elçileri Cornelis Haga, Babıâli nezdinde sürekli teşebbüste bulunur. Fakat nihayet gelen cevaptan anlaşılır ki, aslında Akdeniz'de gezen Hollandalı kalyonları bazı Cezayir gemilerine saldırıp içindekileri esir etmiş ve üstelik onları götürüp Malta şövalyelerine satmışlardır. Bu yüzden Cezayir'deki gaziler, mütekâbiliyet ilkesi gereği, esir olan yoldaşları Malta'dan getirilmeyince, Hollandalıları da serbest bırakmak istemezler. Oradaki korsan levendlerin ahitname şartlarına itaati, Hollandalıların da aynı şartlara uymalarıyla mümkündür:

Bâis-i tahrir-i hurûf budur ki, Nederlanda Üstâdı Ceneralleri taraflarından Kornelyo nâm elçi yâdından olub mahrûse-i Cezâyir'de vâki' olan beğlerbeğisi hazretlerinin huzûr-i şeriflerine muhabbet-nâme getürüb mazmûnunda merhûm Süleyman Paşa zamân-i şerifinde vâki' olan sene yirmi altı ba'de elf (1026/1617) tarihinde İstanbul'da Divân-i âlide vezir-i

a'zam huzûrunda mahrûse-i Cezâyir ağalarımızdan ve yayabaşları-
mızdan Kapudan Paşa önünde kavlı karâr ve ahd-i emân olunmuş-
dur. Ol vech üzere gine sulhumuz sulh olsun ve kavlimiz kavlı olsun;
elhamdülillâhi te'âlâ şimdiki halde endişe ve ihtilaf kalmadı. Heman
sizlerden ricâmız budur ki, bizüm cânibimizden ve hazretleriniz cân-
nibinden "korsan gemilerimiz ile İspanya üzerine varub karadan ve
deryâdan deryâyı başlarına teng eyleyevüz" deyu işâret eylemişsiz, ve
bundan ma'dâ Felemek tâifesinden bir ferd esir gemisine komayub
konsulunun eline teslim eylesiz ve bâzîrgân ve korsan gemileri-
miz ol cânibe vardukda rencîde ve remîde eylemeyüb hâcetleri ne ise
görüb veresiz ve emn ü emânınız ve sulh ü salâhınız bu minvâl üle-
re ahd ü mâhud olsun deyu cevâb eylemişsiz. Lâkin bazı Felemenk
haramzâdelerinden şimdiki halde bir nice neferimiz esir edüb Mal-
ta cezâresinde bey' edüb kayd-i bend ile esir ve hakîr olmağın asâkir-
i mansûre tarafından dahî cevâb eyleyeler ki "zîkr olunan Müselman
esirlerimiz Malta'dan gelmeyince, bundaki olan Felemenk esirleri varma-
sun" deyu emr olunmuşdur, İmdî sizler dahî korsan gemilerinize
muhkem tenbîh edüb bizim gemilerimize rast geldüklerinde
mu'ayene edüb cenge mübâşeret etmeyeler. Sizünle ahdimiz ahd ve
emânımız emandır, min ba'd Felemenk tâifesine derya yüzünde rast
geldüklerinde ta'addî ve tecâvüz ve zarar ve gezend erişdirilmeye, ve
sizlerden dahî gerekdir ki gemileriniz te'kîd ve sipârîş etdürüb min
ba'd İspanya rızkin gemilerine tahmîl eylemeyüb kat'-i alâka olun-
dukdan sonra bizim gemilerden sizün gemilerinize zarar ve hayf vâ-
ki' olursa ol işi işleyen gemilerin muhkem haklarından gelmek mu-
karrer ve muhakkaktır. Heman göreyim sizi, bizim gemilerimiz ile
rast geldüklerinde muhabbet ve meveddet üzere olub yek-dîl ve yek-
cihet olub düşmanımız üzerine bir olub haklarından gelesiz. Zîkr
olunan esirlerimiz Malta'dan geldiği gibi mezkûr Felemenkleri bir
ferd komayub bi'l-cümle vilâyetlerine irsâl eylemek mukarrerdir.¹⁴¹

İçerikten de anlaşılacağı üzere, Cezayir Beylerbeyi Staten Genera-
al'e doğrudan yazdığı mektupta, Hollanda gemileriyle karşılaşıldığında de-

nizde uygulanacak bazı kuralları da hatırlatmaktadır. Bunlardan en önem-
lisi ortak düşman olan İspanya'ya ait mallarının Hollanda gemileriyle ta-
şınmaması ve İspanya'ya karşı birlikte mücadele edilmemesidir.

Ahitnamelerde Deniz Hukukuna İlişkin Maddeler

Osmanlı deniz hukukunu belirleyen esasları, çeşitli ülkelere verilen
ahitnamelerde bulmak mümkündür. Ceneviz ve Venedik gibi erken dö-
nem ahitnameleri daha genel maddeler içerir. Bu sebeple deniz hukukuna
ilişkin kapsamlı maddelere 16. asırdan sonra verilen veya yenilenen kapi-
tülasyonlarda rastlamaktayız. Bu noktada dikkat çeken ahitnamelerden bi-
risi, 17 Muharrem 928/17 Aralık 1521 tarihinde yenilenen Venedik kapitü-
lasyonlarıdır. Metinde de görüldüğü üzere, Venedik gemileri seyir halin-
deyken, Osmanlı donanmasına ait gemilere ve diğer Osmanlı gemilerine
rastladıklarında, dostluk belirtisi olmak üzere önce yelkenlerini indirecek
ve harp vaziyeti almayacaklardır. Ondan sonra eğer aksi bir harekette bulu-
nup zarar verilecek olursa bu zarar tazmin edilecektir. Önemli bir diğer hu-
sus denizlerde yağmacılık yapan haydutlarla ilgili maddedir. Böyle bir
grupla denizde karşılaştıklarında çatışma çıkarsa, Venediklilerin haydutla-
rı öldürmelerine izin verilmektedir. Fakat esir ettiklerini öldürmeden Os-
manlı makamlarına teslim edeceklerdir. Bunları, başkalarına ibret olmak
üzere İstanbul'da korkunç bir ölüm beklemektedir. Osmanlı donanması
Venedik'ten başka bir hedefe doğru sefere gittiğinde Venedik donanması
harekete geçmeyecek ve Osmanlı donanmasının "zararsız geçiş" hakkını
kullanmasına izin verecektir. Ayrıca her iki taraf da haydut gemilerini li-
manlarına almayacak, yakalanmaları mümkün ise ele geçirecek, değil ise
en azından onlara su ve yiyecek vermeyecektir.

17 Muharrem 928 / 17 Aralık 1521 tarihli Venedik Ahitnamesi¹⁴²

- .... Ve benüm memâlik-i mahrusemden derya yüzüne giden gemi-
lerim ve kadırgalarım ve donanmalarım benüm olsun, rencberin
olsun, deniz yüzünde Venedik gemilerine buluşurlar ise birbirle-
rine dostluk edüb zarar ve ziyan etmeyeler, ammâ, anlar dahî ge-
rekdir ki, anun gibi deryâ yüzünde fermân-i hümayunumla çıkmış

hassa donanmalarına ve kadirgalarına vesâir deryâ yüzünde giden gemilerüne buluşduklarında yelkenlerin indirüb dostlukların ve itâ'at üzere oldukların bildireler ve eğer yelken indirüb dostlukların bildirdüklerinden sonra zarar ve ziyan edecek olurlar ise, eğer âdem ve eğer esbâb ve davar ziyândır, her ne ise yerine konula, hemçünan anların gemileri ve kadirgaları ve donanmaları dahî deniz yüzünde benüm gemilerüne veyâhud rencber gemilerine buluşurlar ise birbirlerine dostlukların bildirüb dostluk üzere geçeler, zarar ve ziyan etmeyeler; edecek olurlar ise, eğer âdem, eğer esbâb, eğer davar ziyândır, her ne ise yerine koyalar.

- ve eğer ittîfak düşüb harâmî ve levend gemisine buluşub ol harâmî gemisi bunlara kasd edüb ceng eyleye, bi-irâdeti'llâhi te'âlâ harâmî gemisine bunlar gâlib olalar, hîn-i muharebede ne mikdâr âdem helâk olur ise ola, ammâ ne denlû âdemnin esir edüb diri tutarlar ise kendüler aslâ katl eylemeyüb bî-kusûr sağ ü sâlim südde-i sa'âdetime irsâl edeler, tâ ki muhkem haklarından gelüb bir vec-hile siyâset etdürem ki, gayrılarına müceb-i ibret ü nasihat olalar.
- ve benüm memalik-i mahrûsemden donanma gemilerüm ki bir yana sefere gide, Venedik'e müte'allik yer olmaya, Venedik'in donanması ise kendü hâlinde dostluk üzere durub hareket etmeyüb varub kimesne mu'avenet etmeye, benüm donanmalarına zarar ve ziyan yetişmesine sebeb olmaya.
- ve gayrı vilâyetin harâmî barçalarına ve kadirgalarına ve gayrı gemilere tûş geldiği vakit Venedik kendü adalarına ve limanlarına ve hisarlarına sığdırmaya ve durgurmayalar ve azık vermeyeler ve dutmaları mümkün ise dutub ve ne mikdâr âdem dutulur ise kendüler mecâl vermeyüb ve aslâ meyl ü muhabâ eylemeyüb hemân cümlesinin muhkem haklarından geline ve eğer dutmağa kâdir olmazlar ise men' ü redd edeler ve hemçünan ben dahî adalarına ve limanlarına gelen harâmî kadirgaları ve barçaları ve kayıkları sığdırmayam ve durgurmayam ve azık vermeyem; dutulması mümkün ise mecal vermeyüb hemân muhkem haklarından gelem ve eğer dutmak mümkün olmaz ise men' ü redd edem.

1021/1612 senesinde Hollanda'ya verilen ilk kapitülasyonda, deniz hukukuna ilişkin maddelerin daha belirginleştiği, kapsamının genişletildiği ve özel hukuka, navluna, gümrüklere ve gemilerdeki mal ve taşınan yolcuların menşesine dair maddelerin ilave edildiği görülür. Bunlar arasında hava şartlarının elverişsizliği dolayısıyla bütün Osmanlı limanlarına sığınma, kendi paralarıyla yiyecek ve içecek satın alma, *harbi*⁴⁴³ ülke gemilerinde ele geçtiklerinde, mallarının ve kendilerinin serbest kalması, Hollanda gemilerinde harbi ülke tebaasının mallarını taşıma, gemileri karaya vurduğunda kurtarılan eşya ve gemi malzemesinin kendilerine teslimi gibi hususlar yer alır:

Evâil-i Cemaziyelevvel 1021/30 Haziran-9 Temmuz 1612 Tarihli İlk Hollanda Ahitnamesi¹⁴⁴

Madde 2: Niderlanda tüccarından bazı harbi gemilere girüb lâkin kendü hallerinde ticaret üzere iken harbi gemilerde bulundunuz deyu kendilerin esir ve esbabların girift eylemeyüb, mâdâm ki kendü hallerinde ticaret üzere olub korsan gemisinde fesâd üzere olmayalar, ol bahane ile esbabların girift eylemeyüb ve kendülerin esir eylemeyeler.

Madde 5: Derya el vermeyüb vilayetlerine varmağa ve bu canibe gelmeğe mecal olmadığı zamanda memalik-i mahrusemizden olan limanlarda ve iskelelerde yatub kendi hallerinde alışveriş edüb kimesne mani olmaya.

Madde 18: Niderlanda'ya tabi olan vilayetlerden esir alurlar ise ıtlak olunub malları bî-kusûr verile; eğer korsanlar tecâvüz etdikleri müşârünileyhim nâmeleri ile i'lâm eyleyeler. Her kanğı beğlerbeği zamanında olursa ol beğlerbeği ma'zûl olub garet olunan emvâl ü esbâb anlara tazmîn etdirüle ve etdikleri esir ıtlâk oluna, eğer emr-i şerîfime imtisâl etmezler ise anlar dahî Niderlanda vilayetlerine vardıklarında kal'alarına ve limanlarına kabûl etmeyüb ta'addî etdiklerinde akd olunan ahde halel gelmeye ve bu bâbda müşârünileyhimin şikâyeti makbul-i hümâyunum ola.

Madde 19: Memalik-i mahrusemizde vaki olan beğlerbeğilere ve beğlere ve kadılara ve iskele eminlerine ahkâm-ı şerîfe irsâl olu-

nub fermân-ı kazâ-cereyanımız bu vechile sadır oldu ki mâdâm ki müşârünileyhim taraflarından şerâyit ü ahd ü peymân ve âdet-i ihlâs ü meveddet kemâ yenbağî sıyânet oluna, bu taraftan dahî kendü malları vesâir esbâb ü meta'larıyla eğer deryâdan gelen kalyonları vesâir gemileri ve içlerinde olan âdemleri ve esbâb ü meta'larıdır, ve eğer karadan gelen âdemleri ve davarları ve meta'larıdır, aslâ bir ferd dahl ü taarruz eylemeyüb kendü hallerinde ve kâr ü kisblerinde olalar.

Madde 21: Nederalandaludan olanlar kendü ihtiyarları ile zahire satın alub kendi vilayetlerine gider iken harbi vilayetine alub gitmeyüb ehl-i İslam gemileri rast geldiklerinde, ahzdan sonra gemi girift ve içinde olanları esir eylemeyeler, anun gibi Nederalandalu'dan esir bulunur ise ıtlâk olunub esbâbı dahî verile.

Madde 22: Harbi tüccar tâyifesi Nederalanda gemilerine meta' yüklediklerinde meta'ı harbinindir deyu bir ferd rencide eylemeye ve memalik-i mahrusemize ve eğer âhar vilayetlere gider iken ve gelür iken, rencberliklerinde iken bir tarikle esir olurlar ise ol asıllar gerü halâs olalar.

Madde 23: Memalik-i mahrusemize emn ü emân üzere gelüb giderek anun gibi deryâda furtına ve muzâyaka verdükde, lâzım olanlara eğer hassa gemiler halkıdır ve gayrıdır, mu'avenet edeler.

Madde 25: Nederalanda vilâyetleri tacirleri ve tercümanları ve sâir âdemleri deryâdan ve karadan memalik-i mahrusemize gelüb bey' ü şirâ eyleyüb âdet-i kânun üzere rusûm-i âdiyeleri verdikden sonra, gelişde ve gidişde, kapudanlardan ve deryâda bulunan reislerden ve gayrıdan ve asker halkından kimesne mani olmaya ve kadılar dahl ü taarruz kılmayalar, kendülerin ve âdemlerin ve esbâbların ve davarların kimesne rencide etmeye.

Madde 26: Eğer şiddet-i rüzgâr olub gemilerini derya karaya atar ise beğler ve kadılar ve gayrılar muavenet eyleyüb kurtulan emvâl ü esbâb kendülere verilüb beytümâlcılar dahl ü taarruz eylemeyeler.

Madde 38: Memalik-i mahrusemizde derya yüzüne çıkan gemiler ve kadırgalar ve donanmalar, deryada Nederalanda gemilerine bu-

luşduklarında birbiri ile dostluk edüb zarar ve ziyan eylemeyeler, eğer deryada ve limanlarda mâdâm ki kendi rızâlarıyla hediye vermeyeler, cebren âlât ü esbâblarun ve emrâd oğlanların ve gayrı nesnelere alub taaddî ve tecâvüz eylemeyeler.

Madde 41: Memâlik-i Mahrûsemizde olan iskelelerde kalyonları ve gemileri metâ' yükledüb, gümrüklerini bi't-temâm verdiklerinden soñra, mücerred celb ü ahz için gemilerin aramayalar ve ol vechile rencide ve remide eylemeyeler.

Madde 52: Kalyonları ve gemileri Memâlik-i Mahrûsemize geldiklerinde hıfz ü sıyânet olunub emîn ve sâlim gerü gideler, eğer emvâl ü esbâb yağma olunmuş bulunur ise ğâret olunan emvâl ü esbâb ve âdemlerinin zuhûra gelmesi bâbında sa'y ü ikdâm olunub ehl-i fesâd her kim olur ise olsun gereği gibi haklarından geline.

Madde 56: Rüzgâr muhâlif olmağla, İstanbul'a gelecek gemileri Kefe'ye veyâhud ol câniblerde bir mahalle düşdükte veyâ ihtiyârlarıyla varduklarında, rızâlarıyla bey' etmeden cebren metâ'ı çıkarub almayalar ve ol câniblere varan kalyon ve gemilerine kimesne mâni' olmayub ve mahûf ve muhâtara olan yerlerde, hükkâm gemilerin ve içinde olan âdemlerin ve metâ'ların korudub sıyânet eyleyeler ki zarar ve ziyân olmaya ve lâzım olan zâd ü zevâdelerin bulunan yerlerde akçalarıyla almakda mu'avenet eyleyeler ve esbâbların tahmîl için gemi ve araba tutmak istediklerinde şöyle ki âhardan tutulmuş olmaya, kimesne mâni' olmaya.

Babiâli'den ayrı olarak, Garb Ocakları'ndan biri olan Tunus ve Hollanda arasında imzalanan 18. yüzyıla ait bir anlaşma metninde yer alan deniz hukukuna ilişkin maddeleri de burada ele almak gerekiyor. Daha önce yapılan bütün anlaşma ve karşılıklı sözlere rağmen, Akdeniz'de korsanlık faaliyetleri ve çatışmalar eksik olmamıştır. Bu çatışmaları önlemek ve Akdeniz'de güvenli seyrüseferi sağlamak üzere Tunus'daki mahalli idarecilerle Hollandalı yetkililer arasında böyle bir anlaşma metni imzalanmıştır. *Staten Generaal* tarafından evvelce gönderilip, Tunus ve Hollanda arasında imzalanan sulh ü salâhın tamamlanması ve bazı şartların eklenmesi için

tekrar gelen Yahoda Kohin'in, bu defa refakatinde Jan van Birle olduğu halde yapılan müzakerelerden sonra *ahd ü eman* mutabakatı sonucu yazılan ahitnamenin ilgili maddeleri aşağıda verilecektir. Hollanda tarafından da mühürlü ve imzalı kâğıtlar verilerek karşılıklı sulh sağlanmıştır. Tunus tarafından beylerbeyi Ali Paşa, Mirliva Hüseyin Bey, ocak dayısı Mustafa Dayı ve yeniçeri ağası Ali Ağa tarafından 14 Receb 1124/17 Ağustos 1712 tarihinde imzalanmıştır. Bu dönemde, Garb Ocakları'nın Osmanlı merkezi idaresinden çıkıp bir nevi muhtar bir yönetim kurdukları hatırlanmalıdır. Babiâli tarafından bir beylerbeyi tayin edilmekle beraber, artık idare oradaki ocak ağaları ve *dayı*'ların elindedir.⁴⁵ Bu nedenle Babiâli yerine Tunus beylerbeyi tarafından uluslararası antlaşma mahiyetinde Hollanda'ya böyle bir ahitname verilmesi anlaşılabilir.

Ahitname maddeleri arasında, Tunus ve Hollanda gemileri açık denizde karşılaştıklarında takip edilecek yol dikkat çekicidir. Gemilere karşılıklı olarak filikalar yanaşacak ve pasaportlar kontrol edilecektir. Bu sırada pasaport kontrolü için gemilere iki kişiden fazlası çıkmayacaktır. Kontrolten sonra da başka sebep yoksa gemiler yolundan alıkonmayacaktır. Felemenk (Hollanda) ve Tunuslu tüccar harbi gemilerden birinde bulunduğu sırada gemi ele geçer ise gemi navlun defterine bakılıp malları kendilerine iade edilecek ve kendilerine zarar verilmeyecektir:

Tunus Beylerbeyi Ahitnamesi⁴⁶

Madde 1: Ba'de'l-yevm cemîan Felemenk gemileri, gerek ceng gemisi ve gerek bâzırgan gemisi, Tunus ocağının her kanğı limanına vusûl ve duhûl ederler ise emn ü emân üzere olub gerek zıkr olunan sefine ve içlerinde tahmîl olunan erzak ve emti'âlarına ve tüccarlarına bir vechile zarar ve ziyân olmamak üzere şart olunmuştur.

Madde 6: Eğer Felemenk sefineleri adüvlerinden bazı sefine ahz edüb ve içinde Tunus ocağı tüccarlarından bulundukda, eşyâsına ve kendüsüne zarar gelmeyüb mukaddemâ söyleşdüğü navlununu verüb ve bir kimesne ta'arruzât eylemeye deyu şart olunmuştur.

Madde 7: Eğer Tunus ocağı sefineleri rûy-i deryâda Felemenk sefinelerine rast gele, filukaları birbirlerine varub pasaportaların bak-

mak için iki âdemden ziyâde sefineye girmemek için kavli karâr olunub ve pasaportaları yoklandıktan sonra yoluna tahliye ve seferinden ta'vîk eylemeler deyu şart olunmuştur.

Madde 8: Eğer Felemenk sefnelerinden birisi Tunus limanlarının birinde başdan kara olsa içinde olan eşya ve emti'a sahiblerine redd olunub ve gayran billâhi te'âlâ Tunus ocağı sefnelerinden birisi Felemenk kıyısında başdan kara olsa kezâlik erzak ve emti'alarına kimesne mâni' ve ta'arruzât eylemeye deyu şart olunmuştur.

Madde 9: Eğer Felemenk sefnesi Tunus sefnesine rûy-i deryâda rast geldikde gayr-i habs sancak diküb anın ile ceng ü cidâl edüb ve ahz olunursa ol sefine ve içinde olan rızık Tunus ocak ganimesidir; ve eğer ocak sefnesinin biri dahî böyle edüb ve ahz olunsa kezâlik zıkr-i meşrûh üzere amel oluna deyu şart olunmuştur.

Madde 10: Eğer Tunus ocağı bir düşman sefnesini alsalar ve içinde bazı Felemenk bâzırgânı ve gerek yolcu Felemenk tâyifesinden bulunursa, yedlerinde olan pasaportalarına nazar olunub eğer sahîh ise rızık ü emti'alarını redd eyleyeler ve eğer Felemenk sefneleri kendü düşmanlarından bir sefine ahz eyleyüb ve içinde Tunus ocağı bâzırgan ve yolcu yoldaşlarından içinde bulunur ise ellerinde olan pasaportalarına nazar olunub eğer sahîh ise kezâlik rızıkları ve eşyâları redd oluna deyu.

Madde 6 ve 10. maddelerden çıkarılıp kat'-ı niza' ve def'-i hizâm içindir: Eğer Tunus ocağı sefneleri bir düşman sefnesini alsalar ve içinde bir Felemenk bâzırgânı veya yolcusu bulunsa yedinde olan pasaportaya bakılıb zıkr-i sâbık üzere rızıkı redd olunur ve zıkr-i meşrûh üzere Tunus ocağı bâzırgânı ve yolcusuna böyle amel oluna; lâkin şol şartla ki sefine yolcusunun defterinde veyâhud şahâdeti ile rızıkı isbât eder ise gerek Tunus ocağı yoldaşı olsun ve gerek Felemenk tâyifesinden olsun, gerek kendü hâzır olsun ve gerek gâ-yib olsun, isbât olunduktan sonra rızıkı gerüye redd oluna deyu.

Cezayir'de ise Cezayir beylerbeyi başta olmak üzere yeniçeri ağaları, bölükbaşılar, odabaşılar ve yayabaşılarının imza ve mühürleriyle kararlaştır-

tırılan bir başka belgede de açık denizde Hollanda gemilerine yapılacak muamele tespit edilmektedir. Aşağıda tam transkripsiyonu verilen 1026/1617 tarihli bu belgede Hollanda'ya Osmanlı padişahı tarafından verilen ahitnameye atıfta bulunularak bundan sonra Cezayir ve Hollanda gemilerinin birbirlerine zarar vermemeleri istenmektedir. Dostluğun ve iyi ilişkilerin devamına, İstanbul'da sadrazam Halil Paşa huzurunda Hollanda elçisi Cornelis Haga ve Cezayir beylerbeyi Süleyman Paşa ve diğer askeri otoritelerin katılımıyla zaten söz verilmiş olduğu hatırlanmaktadır. Bu belgede Osmanlı ve Hollanda gemilerinin açık denizdeki dostluk belirtisi olan işaretlemeleri son derece ilginçtir. Cezayir gemileri Hollanda gemilerine rastladıklarında önce kuru sıkı top atarak haber vereceklerdir. Bunu duyan Hollanda gemisi selam topuyla dost olduğunu bildirecek ve yelkenlerini indirecektir. Böylece savaş durumunda olmadığı anlaşılacaktır. Ardından Cezayir gemileri sandal ile birkaç güvenilir adam gönderip Hollanda Prensi Kont Maurice'in¹⁴⁷ mühürlü izin belgelerini gördükten sonra onları daha fazla rahatsız etmeyecekler, geminin içinde harbi devletin tüccarını aramayacak ve onların malları yüklenmiş mi diye ambarları yoklamayacak ve bu yüzden kendilerinden herhangi bir hediye almayacaklardır.

Sûret-i Telhis¹⁴⁸

Bâis-i tahrîr-i hurûf oldur ki

Nederlanda Üstâdı Ceneralleri sa'âdetlü ve şevketlü 'azametlü pâdişâhımız hazretlerinin atabe-i ulyâlarına kıdvet-i a'yânî'l-milleti'l-Mesihîyye Kornelyo Haga nâm muteber elçilerin gönderüb dostluk eylemek murâd eyleyüb gemileriyle bazirgânları emn ü selâmet üzere varub gelüb ticâret etmeleri bâbında istid'â inâyet eyledikleri ecilden dostlukları huzûr-i hümâyun sa'âdet-makrûnlarında husûle karîn olub Cezâyir'in deryâda gezen gemileri ve ğayrılar, min ba'd ta'addî ve tecâvüz eylemeyüb Cezâyirlüler dahî muhabbet ve dostluk üzere olalar deyu mufassal ve meşrûh ahdnâme-i hümâyun ve müekked ve müşedded evâmir-i 'aliyye mutâba'at verilmiş imiş. İnâyet olan nâme-i hümâyun evâmir-i 'aliyye mücebince min ba'd Memâlik-i Mahrûse'ye gelüb giden ve sâir deryâda gezen tüccar ve

ğayrı gemilerine Cezâyir gemileriyle gezen asker-i İslam tarafından bu âna gelince vâki' olan bazı nizâ'ları için etdikleri üzere dahl ü ta'arruz olunmamaları için bi'l-fi'il serdarlık ile sadâret-i uzmâ ve hıdmetinde olan vezîr-i âsaf-nazîr Halil Paşa hazretlerinin huzûr-i 'izzetlerinde Üstâdı Ceneralleri câniblerinden olan elçi-i mezbûr Kornelyo Haga muvâcehesinde bi'l-fi'il Cezâyir beğlerbeğisi olan Süleyman Paşa ile Cezâyir cânibinden gelen Ocak ihtiyarları ve yayabaşları ve kul ağaları ile mâ'an gelüb şöyle takrîr eylediler ki, eyâlet-i mezbûrede olan eğer kul ağalarıdır ve yayabaşlar ve odabaşlar ve sâir neferât ve derya yüzünde gezen Cezâyirlü tarafından ahd ü şart ederüz ki mümâileyhim Üstâdı Cenerallerinin deryâda gezen gemilerine ve içinde olan bâzirganlarına ve re'âyâlarına ve emti'â ve esbâblarına min ba'd Cezâyir'e beğlerbeği olanlardan ve deryâda gezen Cezâyirlü tarafından bir vechile ta'addî ve tecâvüz ve zarar ve gezend erişdirilmeye. Deryâda gezen gemileriniz, onların gemilerine rast geldiklerinde, Nederlanda bayrağın gördüklerinde beru taraftan boş topun atub, anlar ile işâretleşüb, ba'dehû anlar dahî selam topun atub ve ri'âyeten telenketelerün indürüb selamlaşduktan sonra kendü cânibimizden sandal ile birkaç mu'temed âdem gönderüb mümâileyhim Üstâdı Cenerallerinin berr ü bahrda hâkimleri olan Konte Maverisyu'nun mühürlü mektubun, gemi reisleri ve zâbitleri gösterdikden sonra, geminizde harbi kefare âdemleri ve metâ'ları vardur deyu min ba'd yoklanmayub ve gemilerinden ol bahâne ile esbâb ve akçadan bir nesne alınmayub bir vechile dahl ü tecâvüz olunmaya ve min ba'd eyâlet-i Cezâyir'de Nederlandalu'nun âdemlerin ve esbâblarun ve gemilerin satdurmayub hiçbir vechile kimesneye rencide ve remide etdirilmeye ve inşallâhu te'âlâ mahmiyye-i Cezâyir'e varduğunuzda anda olan kul ağaları ve yayabaşları ve odabaşları ve sâir neferât ve askeri cânibinden dahî bu minvâl üzere ahd ü emân mektubu yazılıb, anda olan Nederlanda konsolosuna teslim olunur ve bi'l-cümle sa'âdetlü pâdişâhımız hazretlerinin taraf-i şeriflerinden verilen ahdnâme-i hümâyun ve mukaddemâ ve hâlâ verilen evâmir-i 'aliyye mucabi ile dâyimâ 'amel

olunub bu sahifede ketb olunan şürût ve kuyûda muhâlif va'z sudû-
rundan her vechile ihtirâz ve ictinâb olunur.

Evâsıt-i Cemaziyelevvel 1026 / 17-26 May 1617

Muslu/ <i>Ser-bölük</i>	Ahmed/ <i>Ser-bölük</i>	Memi/ <i>Yaya-başı</i>
Memi/ <i>Ağa</i>	Ali/ <i>Ağa</i>	Ali/ <i>Ağa</i>
İbrâhim/ <i>Ser-oda</i>	Hasan/ <i>Ser-oda</i>	Süleyman
Mîr-i mirân-i Cezâyir		

Osmanlı denizcilerinin sefere gittiklerinde esir olma tehlikesi her zaman vardır. Esirlerin çoğu zaman fidye karşılığı kurtarılma ümidi de mevcuttur. Esir olan Müslümanların zor şartlarda yabancı bir ülkede kalmasına müsaade edilemez. Bilhassa denizci esirler forsa olarak Osmanlılara karşı düzenlenecek seferlerde kürek çekmeye mecbur bırakılırlar. Bu tabii daha vahim bir durumdur. Esir olan Müslümanların kurtarılmasına verilen önem, Ebussuud Efendi'nin bir fetvasına da konu olmuştur:

Mesele: Zeyd Amr'a bin akça koyub, derya seferine gitdikde kâfire esir olsa, babası "gâyet fakîr oldum" deyu mezbûr akçayı alıp harcanmağa kâdir olur mu?

El-cevâb: Esirlikten çıkarmağa sarf olunmak lâzımdır.¹⁴⁹

Buraya kadar bazı örneklerle aydınlatmaya çalıştığımız Osmanlı deniz hukukuna ilişkin uygulamalar 18. yüzyıla kadar devam etmiştir. Bundan sonra kapitülasyonlar tek taraflı olma ve her padişah tarafından yenilenme hüviyetlerini kaybetmişlerdir. Kapitülasyonlar sürekli hale gelmiş ve hatta 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'nda olduğu gibi Ruslar tarafından Osmanlı murahhaslarına adeta dikte ettirilerek antlaşma şartları arasına konmuştur. Bu süreç, 1856 yılında Paris Antlaşması'nda Avrupa devletlerinin Osmanlı toprak bütünlüğünün muhafazasına kefil olmalarıyla yeni safhaya geçer. Artık Osmanlı Devleti kendi kurallarını uygulamak bir yana, toprak bütünlüğüne bile başkaları tarafından kefil olunur ve Avrupa hukukundan faydalanmasına izin verilir:

1856 Paris Antlaşması¹⁵⁰

Madde 7: Haşmetlü Fransa İmparatoru ve Haşmetlü Avusturya İmparatoru ve Haşmetlü Gran Britanya ve İrlanda Kraliçesi ve Padişahı ve Haşmetlü Prusya kralı ve padişahı ve Haşmetlü Bütün Rusyalar İmparatoru ve Haşmetlü Sardanya kralı ve padişahı hazarât-ı Saltanat-ı Seniyye'nin Avrupa hukûk-i umûmiyyesi ve cemiyeti menâfından hissedâr olmağa dâhil olduğunu ilan ederler ve hükümdârân-ı müşârünileyhimin her birisi ayrı ayrı memâlik-i Saltanat-ı Seniyye'nin tamâmiyetiyle istiklâl-i âlisine ri'ayet etmeği ta'ahhüd eder ve işbu ta'ahhüdlerinin tamâmî-i icrâsına müstereken mütekeffil olurlar. Binâ-ber-in bunu ihlâli mûcib olacak her bir harekete menfaat-i umûmiyyeye dokunur bir mesele nazarıyla bakacaklardır.

NOTLAR

- 1 Çaka Bey'in hayatı ve faaliyetleri için bkz. Akdes Nimet Kurat, "Çaka Bey: İzmir ve Civarındaki Adaların İlk Türk Beyi (1081-1096)," *Türk Denizcilik Tarihi*, ed. Bülent Arı, (Ankara: Denizcilik Müsteşarlığı, 2002) 17-46.
- 2 Halil İnalçık, "Osmanlı Deniz Egemenliği," *Türk Denizcilik Tarihi*, s. 49 ve 52. Mastaflarının fazla gelmesi yüzünden, 1284'te Bizans'ın donanmasını kaldırmasını ve işsiz kalan Rum gemicilerin gemi yapımında ve denizcilikte bu süreçte Türklere yardım ettiklerini de dikkate almamız gerekiyor.
- 3 Halil İnalçık, "Batı Anadolu'da Yükselen Denizci Gazi Beylikleri, Bizans ve Haçlılar," *Türk Denizcilik Tarihi*, ed. Bülent Arı, (Ankara: Denizcilik Müsteşarlığı, 2002), 73-90.
- 4 Halil İnalçık, "Fatih ve Ege Denizi," *Türk Denizcilik Tarihi*, 91-98.
- 5 Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî ve askeri Faaliyeti*, (Ankara: TTK, 1999) 232.
- 6 *Age.*, 231.
- 7 Halil İnalçık, "Fatih ve Ege Denizi," 92.
- 8 Frederic C. Lane, *Venice A Maritime Republic*, (Baltimore: The John's Hopkins University Press, 1973), 245.
- 9 H. J. Kissling, "Sultan II. Bayezid'in Deniz Politikası Üzerine Düşünceler (1481-1512)," *Türk Denizcilik Tarihi*, ed. Bülent Arı, (Ankara: Denizcilik Müsteşarlığı, 2002), 109-116.
- 10 Halil İnalçık, "Haçlılar ve Osmanlılar: Barbaros Hayreddin Paşa Fransa'da," *Türk Denizcilik Tarihi*, 127-140.
- 11 Piri Reis tarafından hazırlanan *Kitab-ı Bahriye* üç defa basılmıştır.
- 12 Piri Muhyiddin Reis bu eserini ilk olarak 1521'de hazırlamış, 1524-1525 Mısır seferinde yanında bulunduğu Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın beğenip padişaha sunulması teklifi üzerine geniş-

- leterek ikinci telifini kaleme almıştır. Fikret Sarıcaoğlu, "Osmanlı Deniz Harita ve Coğrafyacılığı," *Türk Denizcilik Tarihi*, ed. Bülent Arı, Ankara: Denizcilik Müsteşarlığı, 2002, 164; aynı müellif, "Piri Reis'in *Kitâb-ı Bahriyye*'sinin İzinde Kâtib Çelebi'nin Yeni Bulunan Eseri: *Kitâb-ı Müntehâb-ı Bahriyye*," *Türklük Araştırmaları Dergisi*, sayı 15 (İstanbul: 2004) 7-57, 11.
- 13 Halil İnalçık, "Osmanlı Deniz Egemenliği," 59.
- 14 İnebahtı felaketi daha önceki başarısızlıkların hiçbirine benzemiyordu. Osmanlı kuvvetlerinin kayıpları inanılmazdı. 100 kadirga müttefikler eline geçmiş, 60 kadirga da batmıştı. Muharebede Osmanlılardan 18.000 mürettebat ve asker kaybının yanı sıra 10.000'i de esir düşmüştü. Buna ilaveten Osmanlı gemilerindeki 15.000 forsa müttefiklerce serbest bırakılmıştı. Yağmalanan eşya ve para muazzam miktarlarda idi. Don Juan 274 küçük top ele geçirmişti. Ali Paşa'nın baştar-dasından 150.000, bir başka gemiden de 40.000 sekuin ele geçti. Muharebeden Cezayir Beyler-beyi Uluç Ali Paşa'nın kumandasındaki Kuzey Afrika filosu kurtuldu. Müttefiklerin kayıpları ise yaralı, öldürülen ve boğulan olmak üzere 15.000 kadardı. 8 Ekim 1571 tarihinde Müttefik donan-madan gönderilen mektuptan. *The Fugger Newsletters*, Victor von Klarwill, ed. , Londra, 1925, 16-17; J. F. C. Fuller, *Military History of the Western World*, cilt I, NY: De Capo Press, 1987, 576; R. C. Anderson, *Naval Wars in the Levant*, Liverpool, Liverpool Univ. Press, 1952, 34-54.
- 15 Devlet izni ile ve hükümdarın bilgisi dahilinde düşman gemilerine karşı yürütülen faaliyete "pri-vateering" karşılığı korsanlık adı verilir.
- 16 Devletten habersiz olarak dost ve düşman ayırt etmeden, kendi hesabına açık denizde ve sahiller-deki yağma faaliyetine "piracy" karşılığı deniz haydutluğu adı verilir. Osmanlı belgelerinde bun-lar "hayduk" ve "harami," harbi memleketlerin korsanları ise daha çok "izbandut" adıyla zikredil-mektedir.
- 17 Fernand Braudel, *La Méditerranée et le Méditerranéen a L'époque de Philippe II*, cilt 2, (Paris: Libra-rie Armand Colin, 1966), 450; korsanlığın etimolojisi ile Akdeniz ve okyanusta korsanlık için bkz. Nebi Bozkurt, "Korsan," *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 26, 210-212.
- 18 Walter Simons, *The Evolution of International Public Law in Europe Since Grotius* (New Haven: Yale University Press, 1931), 33-34.
- 19 Sir Francis Drake (1540-1596), Kent, Chatham'da doğan Drake, ilk gemi kaptanlığını yaptığı 25 ya-şından itibaren kendisini İspanya ile denizlerde mücadeleye adadı. 1577 yılında Plymouth'dan ha-reket eden Drake dünyayı dolaşan ilk İngiliz kaptan oldu. Amerika'dan altın ve gümüş taşıyan İ-spanyol gemilerini ele geçirerek İngiltere'de efsane haline geldi. Armada'nın hareketinden önce Cadiz'e yaptığı taarruz İspanyol donanmasına büyük zarar verdi. Ertesi yıl İngiliz donanmasıyla birleşerek Armada'ya karşı gerilla taktikleri uyguladı ve Armada'nın fırtınada batmasına zemin hazırladı. 1595'de Amerika'ya son seferinde öldü ve Panama'da gömüldü. İspanya'da "el Draco" (the Dragon/Ejder) lakabıyla anılır. Dönemin bir başka İngiliz korsanı hakkındaki monografik araştırma için bkz. James McDermott, *Martin Frobisher, Elizabethan Privateer*, New Haven: Yale University Press, 2001.
- 20 *CSP, Venice*, VIII, 173.
- 21 Jasper Ridley, *Elizabeth I*, NY: Fromm, 1988, 270.
- 22 Sir Francis Walsingham (1530-1590), İngiliz devlet bakanı. 1563'te Parlamento'ya girdi. 1570-73 arasında Paris büyükelçiliği yaptı. St Bartholomew katliamında (1572) oradaydı. 1573'te danışma

- meclisine girerek dışişleri bakanı oldu ve ölümüne kadar o makamda kaldı. 1577'de asalet unvanı verildi. Aktif bir Protestan olarak Papa ve İspanya'ya karşı bir siyaset izledi.
- 23 Jasper Ridley, *Elizabeth I*, 272.
- 24 *The Fugger Newsletters*, ed. , Victor von Klarwill, Londra, 1925, 30 Nisan Seville ve 5 Mayıs Madrid raporlarına istinaden Venedik'ten 22 Mayıs 1587 tarihli bülten, 105-106. Saldırının verdiği zararın büyüklüğünden, Venedik'te artık Armada'nın bir daha sefere çıkamayacağı düşünülüyordu.
- 25 Julian Corbett, Ed. , *Papers Relating to the Navy During the Spanish War 1585-1587*, Aldershot: Temple Smith, 1987, s. xliii.
- 26 David Howarth, *The Sovereign of the Seas*, Londra: Collins, 1974, 144-145.
- 27 Osmanlı-İngiliz diplomatik ve ticari ilişkileri için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "On Dokuzuncu Asır Başlarına Kadar Türk-İngiliz Münasebâtına Dair Vesikalar," *Belleter*, XIII, (1950), 573-648; Akdes Nimet Kurat, *Türk-İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi (1553-1610)*, Ankara: A. Ü. DTCF Yay. , 1953; Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı-İngiliz İktisâdî Münasebetleri 1580-1838*, An-kara: TKAE, 1974; Susan A. Skilliter, *William Harborne and the Trade With Turkey 1578-1582. A Do-cumentary Study of the First Anglo-Ottoman Relations*, Londra: The British Academy, 1977.
- 28 İngiliz kraliçesi I. Elizabeth.
- 29 *Calendar of State Papers, Venice*, IX, Londra, 1897, 433.
- 30 "Yenilmez Armada" olarak tarihe geçen İspanyol donanmasının 1588'deki İngiltere seferi hakkın-da sayısız yayın bulunmakla beraber önemli bazıları şunlardır: I. A. A. Thompson, "The Armada and Administrative Reform: The Spanish Council of War in the Reign of Philip II," *The English Historical Review*, cilt 82, No. 325 (Ekim 1967), 698-725; I. A. A. Thompson, "The Appointment of the Duke of Medina Sidonia to the Command of the Spanish Armada," *The Historical Journal*, cilt 12, No. 2, (1969), 197-216; Garrett Mattingly, *The Defeat of the Spanish Armada*, Boston: Hough-ton Mifflin Co. , 1984; De Lamar Jensen, "The Spanish Armada: The Worst Kept Secret in Euro-pe," *Sixteenth Century Journal*, XIX, No. 4 (Kış 1988), 621-641; Colin Martin ve Geoffrey Parker, *The Spanish Armada*, Londra: Hamish Hamilton, 1988, s. 62-65; Alexander McKee, *De Spaanse Ar-mada*, Baarn: Uitgeverij Hollandia BV, 1989.
- 31 *CSP, Venice*, VIII, s. LX.
- 32 *CSP, Venice*, VIII, 84.
- 33 İran cephesindeki savaşlar 1578'de başlayıp 1590'da imzalanan barış antlaşmasına kadar 12 yıl sürdü. Avusturya cephesi ise 1593'te açılmıştı.
- 34 *CSP, Venice*, IX, 436.
- 35 Venedik balyosu Girolamo Capello'nun 17 Haziran 1600 tarihli raporu, *CSP, Venice*, IX, 414.
- 36 *CSP, Venice*, X, 311, 318.
- 37 Roger Lockyer, *Habsburg and Bourbon Europe 1470-1720*, Essex: Longman, 1988, 243.
- 38 Herbert Rowen, *The Princes of Orange*, Cambridge: CUP, 1988, 13-14.
- 39 *Papa'nın dinine (Katolikliğe) geçmektense Türk (Müslüman) olmayı tercih ederim*. Hollanda'daki is-yan, 1567'de İspanyol baskıcı idaresine ve Engizisyonlara karşı çıkmakla başladığı için, Calvinist-ler Katoliklikle özdeşleşen İspanya kralı II. Philip'in dini baskılarına şiddetle direniyor ve sürekli bu sloganı kullanıyorlardı.
- 40 Ronald Prud'homme van Reine, *Kappers en Piraten*, Hilversum: HD Uitgevers, 1996, 73.

- 41 1568'den beri süregelen isyan sonunda 1609 yılında Hollanda ile İspanya arasında 12 yıl süreyle geçerli olmak üzere imzalanan sulh mütarekesi.
- 42 Letter of commission.
- 43 Flamanca aslı *vrijbuiter* olan bu kelime, ganimet peşinde koşan yağmacılar anlamındadır.
- 44 Paul Zumthor, *Daily Life in Rembrandt's Holland*, Stanford: Stanford University Pres, 1994. 289-290.
- 45 Ronald Prud'homme van Reine, *Kappers en Piraten*, Hilversum: HD Uitgevers, 1996. 73.
- 46 Paul Zumther, *age.*, 290-291.
- 47 Belgede, o zamanki kullanımıyla Müslüman olmak anlamında "Türk olan" şeklinde kayıtlıdır.
- 48 *Bretoni* adlı yüksen bordalı İngiliz kalyonlarının Osmanlı kaynaklarındaki telaffuzu.
- 49 Malta Şövalyelerinin liderine verilen ad (Grand Master).
- 50 İstanbul'daki Venedik balyosu Simon Contarini'nin 8 Ocak 1611 tarihli raporu, *Calendar of State Papers, Venice*, XII, Londra, 1905, 105.
- 51 Yavuz Sultan Selim'in Deniz siyaseti için bkz. Michel M. Mazzaoui, "Global Policies of Sultan Selim (1512-1520)," *Essays on Islamic Civilization, Presented to Niyazi Berkes*, Ed. Donald Little, Leiden: Brill, 1976, 224-243.
- 52 Osman Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkûresi Tarihi*, cilt II, İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu, 1969, 108.
- 53 Halil İnalçık, "Haçlılar ve Osmanlılar: Barbaros Hayreddin Paşa Fransa'da," *Türk Denizcilik Tarihi*, 127-140.
- 54 Cezayir Beylerbeyi Uluç Ali Paşa, Uluç Hasan Paşa, Kılıç Ali Paşa kullarından Cafer Paşa, Tunus Beylerbeyi İstanköylü Ahmed Paşa'nın oğlu ve kendisi de Tunus Beylerbeyliği yapan Ali Paşa bunlar arasındadır.
- 55 (Uluç/Kılıç) Ali Paşa (1500?-21 Haziran 1587) Calabria'nın Licastelli köyünde doğmuştur. Bir rivayete göre papaz olmak için Napoli'ye giderken esir edilmiştir. Gemilerde kürek çektikten sonra korsanlık yapmış ve Müslüman olmuştur. Batı kaynaklarında Uchaly, Ochiali, Lochially, Uluchally gibi isimlerle tanınır. 1548'de hizmetine girdiği Turgut (Dragot) Reisle birlikte İstanbul'a gelip Osmanlı hizmetine girdi. Turgut Reisin yanında Tablusgarb'ın fethine, Napoli ve Sicilya harekatlarına, Piyale Paşa'nın yanında Cerbe (1560) ve Malta (1565) seferlerine katıldı. Malta kuşatmasında şehit olan Turgut Reis'in yerine Cezayir Beylerbeyliğine tayin edildi. İnebahtı (Lepanto) muharebesinde donanmanın kalan gemilerini kurtarıp İstanbul'a getirdikten sonra Kaptan-ı Deryalığa tayin edildi ve ölünceye kadar bu makamda kaldı. Bkz. Haluk Şehsüvaroğlu, "Kılıç Ali Paşa," *İslam Ansiklopedisi*, cilt 6, İstanbul: MEB, 679-681.
- 56 Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibar*.
- 57 İspanya ile Osmanlı devleti arasında 1578 yılında sulh mütarekesi imzalandı. Mütareke imzalanır imzalanmaz İspanya kendini Hollanda'da, Osmanlı Devleti ise İran'da sonu gelmeyen savaşlar içinde bulur. Her iki devletin de sınırlarındaki problemleri kısa sürede halledip Akdeniz'deki üstünlük mücadelesine geri dönmeyi planladıkları kuşkusuzdur. Bu yüzden uzun ve kalıcı bir barış yerine, mütarekeler birer yıllık sürelerle uzatılır. Fakat işler Babiâl ve İspanya'nın umduğu gibi gitmeyecektir. 1 yıllık 1578 mütarekesi 1579 yılında da geçerli olacak, 1580'de bir yıl daha uzatılacaktır. 1581'de ise üç yıllığına yenilenen barış, 1584'te son defa olmak üzere bir yıllığına imzalan-

- mıştır. Mamefih mütareke süresinin dolmasına rağmen fiili olarak barış durumu devam etmiş ve iki devlet arasında bir muharebe gerçekleşmemiştir. Fernand Braudel, *La Méditerranée et le Méditerranéen a L'époque de Philippe II*, cilt 2, Paris: Librairie Armand Colin, 1966, 438-444.
- 58 "Sultan I. Ahmed'in Françe Kralına verdiği ahdnâmenün süretidür," *Leiden Üniversitesi. Legatum Varnerianum, OR 1137*, f 3b.
- 59 10 Safer 1084/ tarihli Fransız ahitnamesi, *BOA, Ecnebi Defterleri, Françelü Defteri*, 2.
- 60 Evâil-i C. evvel 1021/ 30 Haziran-9 Temmuz 1612 tarihli ilk Hollanda ahitnamesi, *Paris, Bibliothèque Nationale, Supplement Turc 118*.
- 61 Osmanlı padişahı tarafından tek taraflı (*unilateral*) bir belge olarak berat şeklinde verildiği için ih-san tabiri kullanılmıştır. Bkz. Halil İnalçık, "İmtiyâzat," s 1179; Osmanlı diplomasisinin bu tek taraflı şekilden mütakabiliyete dayalı uygulamasına geçiş için bkz. J. C. Hurewitz, "The Europeanization of Ottoman Diplomacy: The Conversion From Unilateralism to Reciprocity in the Nineteenth Century," *Bellesten*, XXV, (Ankara: 1961), 455-466.
- 62 Gelibolulu Mustafa Âli, *Mevâidü'n-Nefâis Fi Kavâidi'l-Mecâlis*, Haz. Mehmet Şeker, Ankara: TTK, 1997, 288.
- 63 İslam hukukuna göre harbîlerden muharebe esnasında gaziler tarafından kahren alınan mallara ganimet adı verilir ve bu malların beşte biri fakirlere, yoksul yetimlere, parasız kalmış yolculara sarf edilmek üzere beytülmâle ayrılır. Kalan beşte dördü ise gaziler arasında pay edilir. Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-i İsmâmiyye ve Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, cilt 3, İstanbul: İ. Ü. Hukuk Fak. Yay. , 1950. 424; İbrahim Halebi, *İzahlı Mültekâ El Ebhur Tercümesi*, cilt 2, Mütercim, Mustafa Uysal, Konya, 1989, 310-314; İslam fıkıhçılarının çoğu deniz hukuku hakkında fikir beyan etmez ve bu konuda çok az malzeme sağlarlar. Bununla birlikte, fıkıhçılar deniz muharebesinden sonra ganimet paylaşımında tatbik edilecek esasların kara savaşındakilerle aynı olacağı hususunda hemfikirlerdir. Majid Khadduri, *War and Peace in the Law of Islam*, Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1955, 115.
- 64 Fevzi Kurtoglu, *Barbaros Hayrettin Paşa*, İstanbul: Sebat Matbaası, 1935, 203.
- 65 *Age*, 223-224.
- 66 "Bu ölüdür, ölünün cesedinin satışı Şeriat'a göre haramdır. "
- 67 Fevzi Kurtoglu, *Barbaros Hayrettin Paşa*, İstanbul: Sebat Matbaası, 1935, 226. İsmail Hâmi Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, cilt 2, İstanbul: Türkiye Yay. , 1948, 51-52; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, s 368; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 368.
- 68 İ. H. Danişmend, *age.*, 160; İ. H. Uzunçarşılı, *age.*, II, 371.
- 69 İnebahtı zaferi bütün Hıristiyan dünyasında coşkuyla kutlandı. Roma ve Venedik'te kutlamalar haftalarca sürdü. Katolikler muharebeyi Hıristiyanların kafirlere karşı bir Haçlı zaferi olarak ilan ettiler. Cervantes daha sonra bunu *Don Quixote*'de tarihte o güne kadar karşılaşılan ve gelecekte de karşılaşılabilecek olan en asil olay olarak nitelendirecektir. Sürekli hale gelen Türk zaferlerine bir set çekmesi bakımından İnebahtı'nın, Hıristiyan dünyada psikolojik etkisi büyük olmuştur. Artık bütün Avrupa'da efsane haline gelen Türklerin yenilmezliği inancı büyük ölçüde yıkılmış oluyordu. Osmanlı başkentinde de İnebahtı'nın olumsuz etkisi büyüktür. O kadar ki, bu olay daha sonra tarih kitaplarında "Singin Donanma" (Mağlup Donanma) adıyla anılacaktır. Bu şartlar altında Osmanlı devlet adamları bundan sonra deniz aşırı hareket düzenleme projelerini askıya alacak ve herhangi bir haçlı ittifakı ihtimaline karşı son derece dikkatli olacaklardır.

- 70 Michel Mollat du Jourdin, *Avrupa ve Deniz*, İstanbul: AFA, 1993, 123-124.
- 71 E. D. Brown, *The International Law of the Sea*, cilt 1, Aldershot: Dartmouth, 1994, 7.
- 72 W. E. Butler, "Grotius and the Law of the Sea," *Hugo Grotius and International Relations*, ed. Hedley Bull, Benedict Kingsbury, Adam Roberts, Oxford: Clarendon Press, 1990, 211.
- 73 1 fersah, 3 mildir.
- 74 H. A. Smith, *The Law of the Custom of the Sea*, Londra: Stevens and Sons Ltd. , 1959, 46-48.
- 75 W. E. Butler, "Grotius and the Law of the Sea," 211.
- 76 *Fluit/fly boat* adı verilen ve 1594'den itibaren tasarlanıp imal edilen dar ve uzun gemi çeşidi. Eskiyeye göre daha basit olarak, belli bir standarda göre inşa edilen ve oldukça ucuza malolan bu gemiler daha az mürettebatla idare edildiğinden Hollanda'ya büyük navlun rekabeti de sağlıyordu. Bernard Vlekke, *Evolution of the Dutch Nation*, NY: Roy Publishers, 1945, 170; Ralph Davis, *The Rise of the Atlantic Economies*, Ithaca: Cornell University Press, 1984, 181. Hollanda'nın bu dönemdeki gemi çeşitleri için bkz. Hans Haalmeier ve Dik Vuik, *Fluitten, Katten en Fregatten*, Haarlem: De Boer Maritiem, 2002.
- 77 Kristof Kolomb Hindistan'a ulaşmak üzere batya yelken açtığından Karayibler'e ilk ulaştığında burayı Hindistan zannettiğinden o şekilde ad kondu. Daha sonra yanlışlığı anlaşılmasına rağmen bu ismin kullanılmaya devam edildiğini görüyoruz. Böylece, uzun süre Amerika Batı Hindistan, asıl Hindistan ise Doğu Hindistan olarak adlandırılmıştır.
- 78 İngiliz Levant Kumpanyası ile Doğu Hindistan Kumpanyası'nın ve 1625'te kurulacak olan Hollanda Levant Ticareti Müdürlüğünün (Directeuren van den Levantschen Handel ende de Navigatie op de Middlandsche Zee) aksine, Hollanda Doğu Hindistan Kumpanyası (*Verenigde Oostindische Compagnie* - VOC) ve Hollanda Batı Hindistan Kumpanyası (*Westindische Compagnie* - WIC)'nin tekel imtiyazı vardı. Hollanda'nın Hind ticaretini sadece bu şirket yapabiliyordu. Marjolein 't Hart, *The Making of A Bourgeois State*, Manchester: MUP, 1993, s 23; C. R. Boxer, *Dutch Merchants and Mariners in Asia 1602-1795*, Londra: Variorum, 1988, vii.
- 79 Hugo Grotius, Hollanda'nın Delft şehrinde 10 Nisan 1583'te doğup 28 Ağustos 1645'te öldü. Filozof, Hristiyan ilahiyatçı, oyun yazarı ve şairdir.
- 80 *De Jure Praedae* müsveddeleri 1864'te bulundu ve 1868'de Den Haag'da basıldı.
- 81 H. A. Smith, *age.* , s 48.
- 82 James B. Morell, *The Law of the Sea*, Londra: McFarland & Company, 1992, 2.
- 83 W. E. Butler, "Grotius and the Law of the Sea," 210-211.
- 84 E. D. Brown, *age.* , 7.
- 85 Act of Navigation.
- 86 http://en.wikipedia.org/wiki/Hugo_Grotius
- 87 Walter Simons, *The Evolution of International Public Law in Europe Since Grotius*, New Haven: Yale University Press, 1931, 5.
- 88 Kutsal Roma Cermen İmparatoru.
- 89 Walter Simons, *age.* , 10-11.
- 90 Savaş ve Barış Hukuku.
- 91 Bu sırada tüm Avrupa'yı saran 30 Yıl Savaşları (1618-1648) bütün şiddetiyle devam etmektedir.
- 92 Th. D. Woolsey, *International Law*, NY, 1889.

- 93 Muhammed Hamidullah, *Muslim Conduct of State*, 4. baskı, Lahore, 1961, 65.
- 94 Ebû Abdullah Muhammed bin Hasan bin Ferkad Eş-Şeybânî (132/749 - 189/804), Ebû Yusuf'la birlikte Hanefî mezhebinin iki büyük imamı olup *imameyn* (iki imam) adıyla tanınırlar.
- 95 Gayrimüslimlerle yapılan muamelelerle alakalı çeşitli hükümler için kullanılan *siyer* kelimesi, müstakbel hal, muamele ve tavr u hareket bakımından kaide seviyesine çıkarılmış daha önceki tatbikatın ve örfün parçaları anlamına gelir.
- 96 Joseph Hammer von Purgstall, *Jahrbücher der Literatur*, 40 (Viyana: 1827), 48.
- 97 Hans Kruse, "İslam Devletler Hukuku'nun Ortaya Çıkışı (Müslümanların Hugo Grotius'u Muhammed Eş-Şeybani)," Tercüme Yusuf Ziya Kavakçı, *İslam Tedkikleri Dergisi*, IV, sayı 3-4 (1971), 54-82, 59.
- 98 Hans Kruse, "İslam Devletler Hukuku'nun Ortaya Çıkışı," 66.
- 99 *Age.* , 78.
- 100 İslam devletler hukuku ile ilgili olarak yapılan kapsamlı bir araştırma için bkz. Ahmet Yaman, *İslam Hukukunda Uluslararası İlişkiler*, Ankara: Fecr Yayınevi, 1998.
- 101 İslam devletinin ilk yıllarına kara savaşları damgasını vurur. Müslümanların deniz gücü olarak ortaya çıkışı Halife Muaviye'nin 648 yılında Kıbrıs fethiyle başlar. Bu dönemde Bizans deniz gücü kudretinden bir şey kaybetmemiştir, fakat Akdeniz artık sadece Hıristiyanlara ait değildir. 10. asra geldiğinde ise Müslümanlar tüm Kuzey Afrika'daki ve İspanya'daki askeri güçlerine dayanarak Sardunya ve Sicilya'ya kadar uzandılar. İslam'da deniz hukukuna ait bahisleri ararken, bu tarihi sürecin dikkate alınması gerekir.
- 102 Majid Khadduri, *War and Peace in the Law of Islam*, 111-115.
- 103 Viorel Panaite, *The Ottoman Law of War and Peace*, Boulder: NY, 2000, 127. Panaite'nin bu eseri, Osmanlı savaş ve barış hukuku ile Osmanlı devletine tabi *haracgüzar* devletlerin statüsü hakkında son araştırmalardan birisidir.
- 104 Halil İnalçık, "İmtiyazat," *El* 2, 1182.
- 105 Frederic Lane, *Venice A Maritime Republic*, Baltimore: The John's Hopkins University Press, 1973, 178.
- 106 Enfal Suresi, 61.
- 107 988/1580 tarihli İngiliz Ahdnamesi: Akdes Nimet Kurat, *Türk-İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi (1553-1610)*, Ankara: A. Ü. DTCF Yay. , 1953, 182.
- 108 Hollanda Cumhuriyeti'ndeki eyalet temsilcilerinden oluşan meclisin adı olan *Staten Generaal*. Osmanlı belgelerinde Üstadı Ceneralleri olarak zikredilmektedir.
- 109 1021/1612 tarihli Hollanda Ahdnamesi: *Yazma*, Paris Bibliothèque Nationale, Supplement Turc, No: 118, 63.
- 110 "...ben dahi dostluğu kabul edüb ahd u yemin ederim ki yerleri ve gökleri halk eden hüda-yı muin celle celâlehü ve 'âmme nevâlehü ve lâ ilâhe ğayruhü hakküçün ve ecdâd-ı izâmum enârahü teâlâ berâhinihîmin ervâh-ı şerîfelerîçün bu tarafıdan dahi hilâf-ı ahd u misak ve muğayır-ı ahd u ittifak eylemiş olmayub işbu ahdnâme-i hümayun saâdet-makrûnumun mazmûn-ı şerifi ile amel oluna..."
- 111 Tevbe Suresi 12: "Eğer andlaşmalarından sonra yeminlerini bozarlar ve dininize saldırırlarsa, küfrün önderlerine karşı savaşın. Çünkü onların yemin diye bir şeyleri yoktur."
- 112 Gümrük bölgelerindeki vergi oranları için bakınız: Halil İnalçık, *Sources and Studies on the Ottoman*

- Black Sea, the Customs Register of Caffa 1487-1490*, Harvard University Press, 1995, 95-96.
- 113 Halil İnalçık, "İmtiyazat," 1180.
- 114 Extraterritoriality.
- 115 Mahalli otoriteler de tüccardan hediye kabilinden şeyler istemek itiyadındaydı. Zamanla bu keyfi ödemeler tüccara ağır gelmeye başlayınca konsoloslara *cottimo* adıyla belli bir pay toplamaya başladılar. Her ülke elçisi değişik oranlar tespit etmişti. Bkz. Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, İstanbul: Eren, 2000, 240. Başlangıçta bu oran %1 idi. Fakat 1586'da Halep'teki Venedik konsolosu yükselen masrafları gerekçe göstererek konsolosluk hakkını %1,5'a çıkardı. 16. asrın sonunda bu rakamın %2'ye yükseltildiğini görüyoruz. Bkz. K. Heeringa, ed. . *Bronnen Tot De Geschiedenis Van Den Levantschen Handel*, cilt I, 's-Gravenhage: Martinus Nijhof, 1910, 168.
- 116 "... tüccar tayifesi ... getirdükleri ve alub gitdikleri gümrük alnagelen meta'dan elçilik ve konsolosluk hakkın Niderlanda Üstadı Ceneralleri vaz' etdikleri adet üzere elçiye ve konsoloslarına vereler" *Felemenk Defteri*, madde 13.
- 117 Robert Mantran, 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul, Ankara: 1990, 153-154.
- 118 R. Mantran, *age*, 133-134.
- 119 *Most favored nation clause*.
- 120 Babiâli nezdinde Fransa ile İngiltere arasındaki Bayrak ihtilafı hakkında bkz. Mübahat Kütikoğlu, *Osmanlı-İngiliz İktisâdî Münasebetleri 1580-1838*, Ankara: TKAE, 1974; *Calendar of State Papers, Venice*, IX, 411-413. Son olarak Zilhicce 1015/Nisan 1606'da harbi tayifenin eskiden olduğu gibi Fransa bayrağı altında gelmesi kabul edilmişti. Fransa'ya müceddeden verilen ahitname, *Yazma*, Paris Bibliotheque Nationale, Supplement Turc 118, 49-56.
- 121 Venedik balyosu Giralamo Capello'nun 7 Şubat 1600 tarihli raporu, *CSP, Venice*, IX, 395. İngiltere Hollanda, Zelanda ve Groningen tüccarının Levant'a kendi bayrağı altında gelmesini isterken bunların İngiliz himayesinde olduğunu iddia ediyordu. Venedik balyosu Agostino Nani'nin 3 Aralık 1600 tarihli raporu, *CSP, Venice*, IX, 436. Gerçekten, o sırada Hollanda'da isyancılar İspanya'ya karşı mücadelelerini sürdürüyorlardı ve henüz bağımsızlıkları tanınmamıştı. İlk defa bir Hollanda elçisi 1612 yılından itibaren mukim elçi sıfatıyla İstanbul'a gelecek ve Sultan I. Ahmed'den ticaret imtiyazları almaya muvaffak olacaktır. Avrupa'da Hollanda'nın bağımsızlığı Osmanlılardan çok sonra, ancak 1648 Westphalia Antlaşmasıyla tanınacaktır. Hollanda kapitülasyonlarının diplomatik süreci için bkz. Bülent Arı, *The First Dutch Ambassador in İstanbul: Cornelis Haga and the Dutch Capitulations of 1612*, Ankara: Bilkent Üniversitesi, yayınlanmamış doktora tezi, 2003.
- 122 Venetian balyosu Nicolo Molin'in 4 May 1605 tarihli raporu, *CSP, Venice*, X, 237. XVII. yüzyılın ortalarına kadar Osmanlı limanlarında görevlendirilen çeşitli ülkelerin konsoloslarının tabi oldukları kurallar hakkında bkz. Niels Steensgaard, "Consuls ans Nations in the Levant," *Scandinavian Economic History Review*, XV/1-2 (1967), 13-55.
- 123 İstanbul'daki Venedik balyosu Simon Contarini'nin 17 Ekim 1609 tarihli raporu. *CSP, Venice*, XI, 370.
- 124 Bu şekilde bayrak değiştiren gemilere iki örnek için bkz. *Yazma*, Paris Bibliotheque Nationale, Supplement Turc 118, belge 163, 152 ve belge 86, 84-84r.
- 125 Ahmed Refik, 12. Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı, İstanbul, 1930, 74-76.
- 126 *CSP, Venice*, VIII, 50.

- 127 Bir örnek olarak, 1021/1612 tarihli ilk Hollanda ahitnamesinin sonundaki yemin metni: "... ben dahi dostluğu kabul edüb 'ahd ü yemin ederim ki, yerleri ve gökleri halk eden hüda-yı mu'în celle iclâlehü ve 'amme nevâlehü ve lâ ilâhe gayruhü hakkıçün ve ecdâd-ı 'izâmım ve babam -enârallâhu te 'âlâ- berâhinihimin ervâh-ı şerifleri için bu taraftan dahi hilâf-ı ahd ü mısak ve mugayır-ı 'ahd ü ittifak iş olunmayub işbu 'ahdnâme-i hümayun sa'âdet-makrânımın mazmün-i şerifleri ile 'amel olunur. " *Yazma*, Paris Bibliotheque Nationale, Supplement Turc 118, 69.
- 128 Halil İnalçık, "İmtiyazat," 1179.
- 129 "... Muteber elçileri olan Kornilyo Haga -zidet itaatühü- vusûl bulub irsâ olunan nâmeleri mütlâaa kılınub mefhûmunda arz-i ihlas ve ihtisâs eylemek kusvâ-yı âmâlleri ve aksâ-yı mâ'fi'l-hâlleri olub hâlâ atabe-i aliyyemiz ile France ve İngiltere ile olduğu üzere dostluk muktezâsınca verilen ahdnâme-i hümayun-ı izzet-makrân ve ahkâm-i şerife-i ita'at-nümün müşârünileyhim câniblerine dahi verilmek bâbında istid'â-yı atfet etmeğin istid'âları hayr-ı kabûl vâki' olub ve elçileri rikâb-ı hümayunumuza yüz sürüb sâir elçiler olduğu üzere mümâileyh Kornilyo Haga südde-i sa'adetimizde elçilik hizmetine tayin olunub işbu ahdnâme-i adâlet-unvâmî 'inâyet ve erzânî kılub fermân-ı kazâ-cereyanımız bu vechile sâdır oldu," Supplement Turc 118, 63.
- 130 Halil İnalçık, "İmtiyazat," 1181. Buna mukabil İslam hukukuna göre boğazlar haricinde olan denizler, yani açık denizler, ne Darü'l-İslam, ne de Darü'l-harb statüsündedir. Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmîyye ve Istilahat-ı Fikhiyye Kamusu*, cilt 3, İstanbul: İ. Ü. Hukuk Fak. Yay. . 1950. 435.
- 131 "... Niderlanda'ya tabi olan vilayetlerden esir alurlar ise itlak olunub malları dahi verile... ve memâlik-i mahrûsemizde şimdîye değin olan esirleri itlak oluna. " BOA, *Felemenk Defteri*, 22/1, madde 17 ve 19.
- 132 "... memâlik-i mahrûsemize emn ü eman üzere gelüb gidüb deryada furtına ve müzayaka verdikde lazım olanlara eğer hassa gemiler halkıdır ve gayrıdır muavenet eyleyeler, " "... eğer şiddet-i rüzgar olub gemilerini derya karaya atar ise beğler ve kadılar ve gayrılar muavenet edeler ve kurtulan emval ü esbah gerü kendülere verülüb... " *Felemenk Defteri*, madde 22 ve 25.
- 133 *Supplement Turc*, 64.
- 134 Halil İnalçık, "İmtiyazat," 1181.
- 135 Bosscha Erdbrink, *Ottoman-Dutch Relations*, Ankara: 1975, 29; Alexander De Groot, *Ottoman Empire and Dutch Republic*, Leiden: 1978, 221.
- 136 Bu konuyla ilgili olarak verilen örneklerin, Hollanda ağırlıklı olması, ilk Hollanda elçisi Cornelis Haga'nın ilk yıllarına ait elçilik kayıt defterinin elimizde bulunmasındandır. Bu suretle Osmanlı ve Batı arşivlerinde olmayan ve özel yazışmalardan oluşan pek çok tarihi belgeden faydalanma imkânına sahibiz. Defterin aslı Paris, Bibliothèque Nationale yazmaları arasında muhafaza edilmekte olup. Supplement Turc, No: 118'de kayıttır. Defterin tam bir nüshası, İngilizce özetleriyle ve bazı önemli olanları transkripsiyonlarıyla birlikte henüz yayınlanmamış doktora tezinin ekleri arasında verilmiştir. Bkz. Bülent Arı, *The First Dutch Ambassador in İstanbul: Cornelis Haga and the Dutch Capitulations of 1612*, Ankara: Bilkent Üniversitesi, 2003.
- 137 BOA, 3 No'lu *Mühimme Defteri*, Hüküm No: 516, Ankara, 1993, 231.
- 138 BOA, *Mühimme Defteri* 7, Hüküm 1431, 6 Zilhicce 975 tarihli ferman.
- 139 BOA, *Mühimme* 61, Hüküm No: 85, 30.
- 140 Vezir Halil Paşa'nın Tunus Beylerbeyi Süleyman Paşa'ya mektubu, *Supplement Turc* 118, belge 159, 144-145.

- 141 Cezayir Beylerbeyi'nin Hollanda'da *Staten Generaal*'e (Hollanda Cumhuriyeti'ndeki eyalet temsilcilerinden oluşan meclis) 1 Zilhicce 1031/ 7 Ekim 1622 tarihli mektubu, A. R. A. (Hollanda Devlet Arşivi. Lahey), *Staten Generaal*, 1. or. 08/12578. 16, No: 6.
- 142 Mahmut Şakiroğlu, "1521 Tarihli Osmanlı-Venedik Andlaşmasının Aslı Metni," İ. Ü. Ed. Fak. , *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı 12, (1981-82), 387-403.
- 143 *Darü'l-harb*, yani kendilerine ahitname ile aman verilmemiş ülke.
- 144 1021 (1612) ahitnamesi, *Yazma*, Paris Bibliothèque Nationale, *Supplement Turc*, No: 118, 62-69; yenilenen 1091 (1680) ahitnamesi, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Düvel-i Ecnebiye Defterleri (Felemenk Defteri)* 22/1, 2-6; *Mu'ahedat Mecmuası*, cilt 2, İstanbul: Hakikat Matbaası, 1294/1878, 95-129.
- 145 Tunus'daki idare için bkz. Mehmet Maksudoğlu, "Tunus'ta Dayıların Ortaya Çıkışı," A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt XIV, (1966), 189-202.
- 146 Leiden Üniversitesi Kütüphanesi, Oriental Manuscripts, code 1589, 132-133.
- 147 Hollanda Cumhuriyeti'nin kurucusu Prens Willem'in oğlu. 1584'te Oranje Prensi Willem'in Delft'de suikast sonucu öldürülmesinin ardından Hollanda'ya *stadhouder* olarak seçilmiştir. Bu yüzden Hollanda gemilerinde onun mührü aranmaktadır.
- 148 Leiden Üniversitesi, Legatum Warnerianum, OR 1228.
- 149 Ertuğrul Düздаğ, *Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin Fetvâları*, İstanbul: Enderun, 1972, 108.
- 150 *Mecmua-i Muahedât*, cilt 4, s 242; Latin harfli transkripsiyonu için bkz. Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, cilt 1. Ankara, 1953, 345.

İÇİNDEKİLER

ÖMER ASIM SAÇLI / AÇILIŞ 7

ÖZLEM KUMRULAR / SUNUŞ 9

AÇIŞ KONUŞMASI

İDRİS BOSTAN / KANUNİ VE OSMANLILARIN AKDENİZ SİYASETİ 13

EMILIO SOLA CASTAÑO / İSPANYOL ALTIÇAĞ EDEBİYATINDA KANUNİ'NİN SON YILLARI 19

İDRİS BOSTAN / OSMANLILARDA DENİZ SINIRI VE KARASULARI MESELESİ 29

SALİH ÖZBARAN / OSMANLILAR VE DENİZ 47

EDHEM ELDEM / KONTROLÜ KAYBETMEK: 18. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA
DOĞU AKDENİZ'DE OSMANLI VARLIĞI 63

ZEKİ ARIKAN / 15. VE 16. YÜZYILLARDA SEFERİHİSAR, SIĞACIK VE KORSANLIK 79

HALİL BERKTAY, TOSUN TERZİOĞLU / OSMANLI DENİZCİLİK TARİHİNİN EVRENSEL,
KARŞILAŞTIRMALI VE TEORİK ÇERÇEVELERİ 93

ALAIN SERVANTIE / GIOVAN-FRANCESCO GIUSTINIAN: OSMANLI DONANMASINA
VENEDİK TEKNİK YARDIMI (1531-1534) 147

GIOVANNI RICCI / TÜRKLER VE DENİZ: İTALYA'DAN BİR BAKIŞ 15.-18. YÜZYILLAR 163

GIOVANNI SERRELI / SARDİNYA KRALLIĞI'NIN SAVUNMA SİSTEMLERİ VE
TERRANOVA'NIN TURGUT REİS TARAFINDAN YAĞMALANMASI 175

ÖZLEM KUMRULAR / İSPANYOL VE İTALYAN ARŞİV KAYNAKLARI VE
KRONİKLERİNİN İŞİĞİNDE BARBAROS'UN 1534 SEFERİ 187

FERNANDO FERNÁNDEZ LANZA / 1500'DE TÜRKLERİN MODON'U KUŞATMASI VE İŞGALİ 201

PAULINO TOLEDO / ORUÇ REİS'İN ÖLÜMÜ HAKKINDA RESMİ BİR İSPANYOL BELGESİ 231

ANA MARÍA CARABIAS TORRES / İSPANYA'DA TÜRKLERE KARŞI YAPILAN DENİZ SAVAŞLARIYLA
İLGİLİ BELGELERİN İNCELENMESİ: BARRANTES MALDONADO ÖRNEĞİ 247

BÜLENT ARI / AKDENİZ'DE KORSANLIK VE OSMANLI DENİZ HUKUKU 265

Bu kitapta toplanan makaleler
6-7 Ekim 2005 tarihlerinde
Bahçeşehir Üniversitesi Beşiktaş Kampüsü'nde gerçekleştirilen
"Türkler ve Deniz" konulu
Bahçeşehir Üniversitesi II. Uluslararası Tarih Sempozyumu'nda
sunulan tebliğlerdir.

Katkılarından dolayı
İtalyan Kültür Merkezi'ne (Istituto Italiano di Cultura)
teşekkür ederiz.

KİTAP YAYINEVİ – 149
TARİH VE COĞRAFYA DİZİSİ – 53

TÜRKLER VE DENİZ / ÖZLEM KUMRULAR (ED.)

BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
II. ULUSLARARASI TARİH SEMPOZYUMU, 6-7 EKİM 2005

© 2007, KİTAP YAYINEVİ LTD.
TANITIM İÇİN YAPILACAK KISA ALINTILAR DIŞINDA HİÇBİR YÖNTEMLE ÇOĞALTILAMAZ

DÜZELTİ
NURETTİN PİRİM

KİTAP TASARIMI
YETKİN BAŞARIR, BEK

TASARIM DANIŞMANLIĞI
BEK

GRAFİK UYGULAMA VE BASKI
MAS MATBAACILIK A.Ş.
DEREBOYU CADDESİ, ZAĞRA İŞ MERKEZİ B BLOK 1
MASLAK-İSTANBUL
SERTİFİKA NO: 0905-34-000415
T: (0212) 285 11 96
E: INFO@MASMAT.COM.TR

EYLÜL 2007, KİTAP YAYINEVİ

ISBN 978-975 6051-63-4

YAYIN YÖNETMENİ
ÇAĞATAY ANADOL

KİTAP YAYINEVİ LTD.
CİHANGİR CADDESİ, ÖZOĞUL SOKAĞI 20/1-B
BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
T: (0212) 292 62 86 F: (0212) 292 62 87
E: kitap@kitapyayinevi.com
W: www.kitapyayinevi.com

Türkler ve Deniz

EDİTÖR
ÖZLEM KUMRULAR

KitapYAYINEVİ

EDİTÖR Özlem Kumrular

سلطان یاری
کوکہ صورتیدس

TÜRKLER VE DENİZ

KitapYAYINEVI

وندیت ماوندسی

